

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS

Edita Ivanauskienė

**TVARIOS VARTOJIMO ELGSENOS ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE
SĄSAJOS**

MAGISTRO DARBAS

Darbo vadovė, prof. dr. Asta Savanevičienė

KAUNAS 2015

**KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
EKONOMIKOS IR VERSLO FAKULTETAS**

**TVARIOS VARTOJIMO ELGSENOS ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE
SĄSAJOS**

Įmonių valdymas

MAGISTRO DARBAS

Studentė .....

Edita Ivanauskienė, VMGAVL-4

2015 m. gruodžio 18 d.

Vadovė .....

prof. dr. Asta Savanevičienė

2015 m. gruodžio 18 d.

Recenzentė .....

Lekt. Ž. Stankevičiūtė

2015 m. gruodžio 18 d.

KAUNAS 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
Ekonomikos ir verslo fakultetas

Edita Ivanauskienė

Įmonių valdymas (621N22001)

Baigiamojo magistro darbo „Tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajos“

AKADEMINIO SAŽININGUMO DEKLARACIJA

20 15 m. gruodžio 18 d.
Kaunas

Patvirtinu, kad mano **Editos Ivanauskienės** baigiamasis magistro darbas tema „Tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajos“ yra parašytas visiškai savarankiškai, o visi pateikti duomenys ar tyrimų rezultatai yra teisingi ir gauti sąžiningai. Šiame darbe nei viena dalis nėra plagijuota nuo jokių spausdintinių ar internetinių šaltinių, visos kitų šaltinių tiesioginės ir netiesioginės citatos nurodytos literatūros nuorodose. Įstatymų nenumatytų piniginių sumų už šį darbą niekam nesu mokėjusi.

Aš suprantu, kad išaiškėjus nesąžiningumo faktui, man bus taikomos nuobaudos, remiantis Kauno technologijos universitete galiojančia tvarka.

(vardą ir pavardę įrašyti ranka)

(parašas)

Edita, I. (2015). Linkage between sustainable consumer behaviour in private life and at work. Master's Thesis – management of companies. Number of program of study: 621N22001. Supervisor prof. dr. Asta Savanevičienė. Kaunas: Kaunas Technology University, School of Economics and Business

SUMMARY

Consumer influence to environment principally depends on person's sustainable consumption in private life, the understanding of sustainable consumer behaviour, the habits of sustainable consumer behaviour and the effect of it at work.

The cooperation between public and business is necessary in order sustainable usage could develop. Citizens/employees should be included in the process in a way they progress and comprehend sustainable development as well as apply it in their private life and convey in organization. According to the mentioned above, the following issue was formulated - how an individual guides himself/herself in private life by provisions of sustainable consumption and how this effects his/her behaviour at work?

The aim of the thesis is to examine the linkage between sustainable consumer behaviour in private life and at work.

The tasks of the thesis:

1. To analyze importance of sustainable consumption.
2. To determine evidence of sustainable usage of an individual in private life and at work.
3. To prepare a model of linkage between sustainable consumer behaviour in private life and at work.
4. To examine linkage between sustainable consumer behaviour in private life and at work.

The importance of sustainable consumer behavior in private life and at work was revealed in the review of literature. Dimensions, descriptions and attributes of sustainable consumer behavior in private life and at work were made. Four dimensions were characterized in the model of sustainable consumer behaviour:

- abstemious/eco-friendly consumption of food;
- green/sustainable vehicles (journeys);
- sustainable home/office;
- prudent/eco-friendly clothes.

The quantitative model of questionnaire was used for the research. According to Pearson's correlation analysis it was examined that sustainable usage at home is related to the sustainable consumption at work.

The link is statistically reliable and meaningful. Consequently the following conclusion can be made – sustainable usage at home has coherence with sustainable consumption at work.

The discussions of analysis and conclusions by the subject of sustainable usage in private life and at work are submitted at the end of the thesis.

TURINYS

SUMMARY.....	4
Paveikslų sąrašas.....	7
Lentelių sąrašas.....	8
ĮVADAS.....	9
1. TVARAUS VARTOJIMO ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE PROBLEMATIKA.....	13
2. TVARAUS VARTOJIMO ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE SVARBA MOKSLINIŲ ASPEKTU.....	19
2.1. TVARAUS VARTOJIMO SVARBA MOKSLINIŲ ASPEKTU.....	19
2.1.1. Tvarumo samprata ir svarba visuomenės gyvenime.....	19
2.1.2. Tvarumo implikacija individo ir įmonės lygiu.....	24
2.2. INDIVIDO TVARAUS VARTOJIMO RAIŠKA ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE.....	30
2.2.1. Individo tvaraus vartojimo raiška asmeniniame gyvenime.....	30
2.2.2. Individo tvaraus vartojimo raiška darbe.....	37
2.2.3. Tvarios elgsenos sąsajų modelis.....	40
3. TYRIMO METODIKA.....	42
3.1. Tyrimo instrumentas.....	42
3.2. Tyrime naudoti statistiniai kriterijai.....	42
4. TYRIMO REZULTATAI.....	44
4.1. Demografinė tiriamųjų analizė.....	44
4.2. Individo tvaraus vartojimo raiškos asmeniniame gyvenime bei darbe tyrimo analizė.....	46
5. DISKUSIJA.....	57
IŠVADOS.....	58
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	60
PRIEDAI.....	63

Paveikslų sąrašas

- 1 paveikslas. Prekės ir paslaugos darančios didžiausią žalą
- 2 paveikslas. Socialiai atsakingų principų, veiksmų ir priemonių sistema
- 3 paveikslas. Išorinės bei vidinės naudos įgyvendinant organizacijos socialinę atsakomybę
- 4 paveikslas. Visuomenės raidos (plėtros) matmenys
- 5 paveikslas. Lietuvos darnaus vystymosi strategija
- 6 paveikslas. Lietuvos darnaus visuomenės indekso struktūra
- 7 paveikslas. Darnaus vystymosi poveikis gyvenimo kokybei
- 8 paveikslas. Darnos veiksniai
- 9 paveikslas. Tarptautinės energetikos agentūros šalių narių galutinės energijos suvartojimas pagal ūkio veiklos sektorius 1974-2007 m. laikotarpiu
- 10 paveikslas. Ekologiško gaminio ženklas
- 11 paveikslas. Tvarios elgsenos sąsajų modelis
- 12 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį
- 13 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių
- 14 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą
- 15 paveikslas. Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas

Lentelių sąrašas

- 1 lentelė. „Darnaus vystymosi kėdė“
- 2 lentelė. Ekologiški/tausojančio vartojimo ženklai Europos Sąjungoje
- 3 lentelė. Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime dimensijos, aprašai bei požymiai
- 4 lentelė. Nauda darniai organizacijai bei visuomenei
- 5 lentelė. Tvarios elgsenos darbe dimensijos, aprašai bei požymiai
- 6 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas namuose (saikingo/ ekologiško maisto vartojimas)
- 7 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas namuose (ekologinės tvarios transporto priemonės)
- 8 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas namuose (tvarus būstas)
- 9 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (saikingo/ ekologiško maisto vartojimas)
- 10 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (ekologinės tvarios transporto priemonės)
- 11 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (tvarus biuras)
- 12 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (tausojantys/ ekologiški drabužiai)

ĮVADAS

„Žemės nepaveldime iš protėvių. Mes ją skolinamės iš savo vaikų.“ Ši Kanados Haida genties indėnų išmintis puikiai atitinka magistrinio darbo temą bei tinka įvardyti, kokius darbus reikia atlikti mūsų kartos gyventojų: taip pakeisti savo gyvenimą, kad rastume naujų bei veiksmingų, socialiai teisingų ir ekologiškų vystymosi būdų, kurie leistų užtikrinti kiekvienam piliečiui, galimybę oriai gyventi. Praktiškai tai reiškia, kad reikia sudaryti ilgalaikes ekonomikos plėtros sąlygas užtikrinant tinkamą aplinkos bei socialinę apsaugą.

Darbo aktualumas. Tenka pripažinti, tačiau nekreipimas dėmesio į tvarų vartojimą nėra naujas reiškinys. Anksčiau žmonijai per daug nerūpėjo aplinkos išsaugojimas. Tik išsivysčius technologijoms imta pastebėti, kokią žalą sparti gamyba ir vartojimas padarė aplinkai. Tvaraus vystymosi koncepcija iš pradžių didžiausią dėmesį skyrė gamtos ištekliams bei taršos klausimas spręsti. Bėgant laikui pamažu keitėsi žmonių požiūris ir šiandien jau svarbu ekonominis augimas bei socialinė gerovė.

Pasaulio piliečiai nėra vienodi – jie gyvena skirtingose planetos vietose, turi visiškai skirtingas galimybes naudotis skirtingais ištekliais ir produktais, gyvena pagal skirtingas kultūrinės normas ir yra veikiami skirtingų ekonominių sąlygų. Taip pat skiriasi jų istorinė bei socialinė kilmė. Be to, kiekvieno žmogaus samprata apie tvarų vartojimą yra kitokia bei piliečiai turi asmenines nuomones apie jo poreikį. Ir visa tai lemia ką, kaip, kiek ir kada šie piliečiai vartoja. Tačiau skiriasi galimybės įgyvendinti tvaraus vartojimo pokyčius, kuo aukštesnę hierarchinę vietą užima asmuo, tuo daugiau jis gali paveikti aplinkinius, pavyzdžiui, žemesnio lygio darbuotojui būtų sunku paveikti aukštesnio lygio vadovus bendrovės tvaraus vartojimo klausimais.

Iš tikrųjų pradėti keistis ir mažiau vartoti yra ne taip jau sunku kaip atrodo iš pirmo išgirdus šį teiginį. Kiekvienas asmuo gali prisidėti prie tvaraus vartojimo išsaugojimo ir visų pirma keisdami savo požiūrį, elgseną, vartojimo būdus, remdami tvariam vystymuisi skatinti skirtas kolektyvines iniciatyvas ir veiksmus bei svarbiausia juose dalyvaudami. Tačiau labai svarbu suprasti ir tai, kad dažnai tvarus vystymasis tapatinamas su aplinkosaugine veikla – atliekų rūšiavimu, perdirbimu, biologinės įvairovės apsauga ir pan. Manau, kad į visa tai vertėtų žvelgti plačiau – tai ne vien tik didesnės atliekų dalies perdirbimas, bet ir pastangos mažinti atliekų kiekį, ne tik apsiriboti ekologinių automobilių gamyba, tačiau ir pastangos mažinti transporto priemonių poreikį bei kita panaši veikla.

Pamažu ekonomikos įtakos esmė yra arba bent jau turėtų būti skiriama laisvo ir visapusiškai išvystyto žmogaus formavimo problemoms spęsti, nes vis aiškiau suprantama, kad gamtinių išteklių ar fizinio darbo nepakanka aukšto produktyvumo ūkiui sukurti. Žmogų supančios aplinkos galimybės yra beveik iki galo išsemtos ir tampa vis svarbiau suvokti, kad turimas žinias privalome naudoti kaip strateginį išteklių.

Turime suvokti ir suprasti, bei gyventi laikydamiesi tvaraus vystymosi tikslo – sumažinti skurdą, įtvirtinti prasmingus gyvenimo standartus, patenkinti pagrindinius žmonių poreikius, skatinti tvarų ekonominį ir politinį vystymąsi, siekiant išvengti nepataisomos žalos natūraliesiems gamtos ištekliams.

Pasak Docherty et al. (2002) tvarumas apima tris lygius: individo, organizacijos ir visuomenės. Todėl tvarumas viename lygmenyje negali būti sukurtas išnaudojant kitus lygmenis. Perfrazuojant jo mintis galima teikti, kad tvarumas tik viename lygmenyje būti negali, o tvarumas viename lygmenyje skatina kurtis tvarumą kitame lygmenyje.

Labai daug apie tvarų vartojimą organizacijos ir darbuotojo lygmenyse tyrė Čiegis (2002, 2004, 2005, 2006, 2007, 2008, 2009, 2013), kuris prisidėjo prie sisteminių tyrimų darnaus vystymosi poveikio gyvenimo kokybei. Jacksonas (2012) tvarumą bei darnumą siejo su ekonomikos plėtra „klimato kaita, ekologinė degradacija, ir išteklių stygiaus šmėkla padidina finansinių rinkų problemas ir pagilina nuosmukį. Trumpalaikiai sprendimai nėra tinkami užkirsti kelią galimam bankrotui. Esminis atspirties taškas yra nuosekliai, aiškiai išdėstyti gerovės sąvoką, kuri nesiremia vartojimo augimo prielaidomis.“

Kavaliauskas (2009) nagrinėja vartojiškumą bei teigia, kad „tik suvokiant nepasotinamą vartojiškumą kaip moralinių vertybių problemą, galima iš esmės suprasti, kaip atsitiko, kad žmogus siurbia iš planetos – savo vienintelį namų – kiek tik gali.“ Vyšniauskienė ir Minkutė (2008) nagrinėja socialinio darbuotojo kaip organizacijos nario vertybes, kaip keitėsi pasaulėžiūra pastaraisiais metais ir kokią įtaką jos kaitai turėjo moralinės vertybės. Pasak Ruwerto (1994) „kai žmonės nemoka tikros kainos už tai, kuo jie naudojami, jie neturi jokių paskatų tuos daiktus saugoti“, „jei kompanija teršia atmosferą, vandenį ar žemę žmonių sveikatai kenksmingomis medžiagomis, ji privalo padaryti viską, kad atlygintų padarytą žalą.“

Kiti autoriai (Musteris, 2010; Musteris & Schraderis, 2011; Schultz & Seebacheris, 2010) taip pat nagrinėja tvaraus vartojimo principus per organizacijų vaidmenį, kiek organizacijos skatina tvarų darbuotojų vartojimą, kaip jos gali įtraukti savo darbuotojus į tvarų vartojimą, kodėl organizacijos yra suinteresuotos skatinti darbuotojų tvarų vartojimą.

Mor ir Jindalas (2012) teigė, kad „ekonominis augimas gali turėti teigiamą poveikį aplinkos kokybei. Kitaip tariant, akcentuojama, jog egzistuoja empirinis ryšys tarp didėjančio BVP vienam gyventojui ir aplinkos kokybės. Iš pradžių didėjant pajamoms, didėja ir žala aplinkai iki taško, po kurio aplinkos kokybė pradeda gerėti. Skurdžiose šalyse vystantis ekonomikai, didėja ir tarša, tačiau kai šalyje pasiekiamas aukštas gyvenimo lygis, vis labiau yra atkreipiamas dėmesys į aplinkos kokybę, t.y. į tvarų vystymąsi.“

Jenkinsas (1997) taip pat nagrinėja opius klausimus tvaraus vartojimo tema „stengdamiesi pritaikyti mokslo laimėjimus gyvenime, mes atvėrėme kelią ekologinėms katastrofoms, gyventojų pertekliui, politinėms represijoms ir branduolinei bei biocheminei grėsmei. Norėdama išgyventi, žmonija dabar jau priversta imtis drąsių ir radikalių priemonių.“

Darbo problema. Tvaraus vartojimo vystymuisi būtinas visuomenės piliečių ir verslo bendradarbiavimas, todėl nagrinėjant tvarų vystymąsi negalima orientuotis vien tik į įmonių plėtojimą ir požiūrį bei rezultatus tvaraus vartojimo tematika, tačiau į tai turėtų būti įtraukti ir piliečiai/darbuotojai, kaip jie vysto ir suvokia tvarų vystymąsi ir taiko savo asmeniniame gyvenime bei perteikia organizacijoje. Iš to galime formuluoti problemą – kiek asmuo savo asmeniniame gyvenime vadovaujasi tvaraus vartojimo nuostatomis ir kiek tai pasireiškia jo darbe?

Darbo tikslas. Ištirti tvarios elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajas.

Darbo uždaviniai:

1. Išnagrinėti tvaraus vartojimo svarbą;
2. Nustatyti individo tvaraus vartojimo raišką asmeniniame gyvenime bei darbe;
3. Parengti tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajų modelį;
4. Ištirti tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajas.

Darbo metodai. Darbas parengtas naudojant literatūros, mokslinių straipsnių, šaltinių ir internetinių puslapių analizes. Aprašomasis sisteminimas, apibendrinimas. Anketinė apklausa, kiekybinė duomenų analizė, grafinis vaizdavimas.

Išanalizavus tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime bei darbe problematiką buvo išsiaiškinta, kad pilietis kartu su organizacija privalo keistis taip, kad prisidėtų prie planetos gerovės išsaugojimo, sąžiningos ir humaniškos visuomenės vystymo, todėl tvaraus vystymosi koncepcija turėtų būti integruota į bendrą piliečių bei organizacijos politiką ir pagrindinius jų veiklų principus.

Moksliniu aspektu išanalizavus tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime bei darbe svarbą išsiaiškinta, kad tvarus vystymasis negali remtis vien aplinkosauginiais, socialiniais arba ekonominiais aspektais. Todėl įvertinus mokslininkų atliktus darbus tvaraus vystymosi srityje, galima daryti išvadą, kad visi trys tvaraus vystymosi komponentai – ekonominis, socialinis ir aplinkosauginis – turi vienodą svorį ir vieno iš komponentų ignoravimas gali sukelti pavojų tvariam vystymuisi bendrai.

Išoriniai veiksniai, tokie kaip gaunamos pajamos, išmanymas teisinių sąlygų, infrastruktūra, sąlygoja galimybes vartoti, o tokie vidiniai veiksniai, kaip kultūriniai ir psichologiniai faktoriai, pomėgiai daro įtaką pasirinkimo alternatyvoms. Kuo aukštesnis vartotojo ekologinis sąmoningumas, tuo daugiau pasirinkimo alternatyvų jis turi.

Įmonė, kuri vysto tvaraus vartojimo principus bei populiarina tai įmonės viduje užsitikrina galimybę išsiskirti iš kitų panašia veikla užsiimančių organizacijų. Kita vertus organizacijai, tai ne tik didelis indėlis prie tvaraus vartojimo prisidėjimo, o ir puiki reklama, kuri padeda būti integruojančia organizacija, kuri būtų atvira ir rūpintųsi visais darbuotojais, klientais, – tai raktas į rinkos dalį, padedantis kurti pirmaujančias prekes ar paslaugas.

Apžvelgus individo tvaraus vartojimo dimensijas asmeniniame gyvenime bei darbe išskyrėme tvarios elgsenos sąsajų modelį, kuriuo tvarus vartojimas namuose bei darbe išskaidytas į keturias dimensijas:

- saikingas/ ekologiškas maisto vartojimas,
- ekologinės/ tvarios transporto priemonės (kelionės),
- tvarus būstas/biuras,
- tausojančios/ ekologiškos drabužiai.

Tyrimui atlikti buvo pasirinkta anketinė apklausa. Apklausoje dalyvavo 99 respondentai. Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant duomenų analizės paketą SPSS 21.

Apžvelgus tvaraus vartojimo dimensijas asmeniniame gyvenime galime daryti išvadą, kad respondentai stengiasi vartoti/ pirkti brangesnius bei ekologiškesnius maisto produktus, respondentams taip pat svarbu, kad transporto priemonės būtų ekologiškos bei skatinamas važiavimas susikoooperavus. Iš tyrimo rezultatų taip pat matome, kad svarbu yra rūšiuoti atliekas bei dalyvavuti pilietiškumo akcijoje, taip pat prisidėti prie energijos taupymo. Respondentams svarbu kokius drabužius jie dėvi ir tai turi įtakos jų įsigijimui.

Apžvelgus tvaraus vartojimo dimensijas darbe galime daryti išvadą, kad respondentai stengiasi vartoti/ pirkti ekologiškus maisto produktus bei prieš įsigydami maisto produktų užkandžiams skaito jų sudėtį, iš ataskaitos matome ryšį tarp į darbą vykti susikoooperavus. Iš ataskaitos matome, kad respondentai prisideda prie elektros energijos išsaugojimo išjungdami prietaisus iš elektros lizdo bei dalyvaudami akcijoje „Žemės valanda“. Iš tyrimo rezultatų taip pat matome, kad respondentams svarbu, kad drabužiai su kuriais dirba būtų ekologiški ir už juos pasiruošę mokėti daugiau.

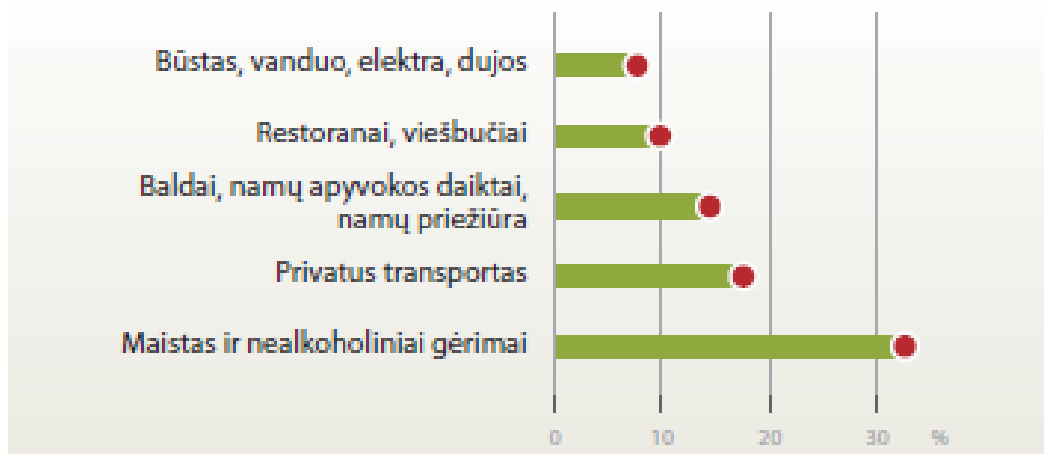
Įvertinus tvaraus vartojimo dimensijas asmeniniame gyvenime bei darbe galime daryti išvadą, kad respondentai saikingam/ekologiškam maisto vartojimui skiria didelį dėmesį ir stengiasi vartoti ekologiškus maisto produktus. Taip pat svarbu, kad transporto priemonės būtų ekologiškos bei į susitikimus vykti susikoooperavus. Respondentai dalyvauja pilietiškumo akcijoje tiek namuose, tiek darbe. Ne mažiau svarbu ir drabužių sudėtis ir tai lemia jų įsigijimą.

1. TVARAUS VARTOJIMO ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE PROBLEMATIKA

Prieš pradėdant nagrinėti tvarumo principų taikymus asmeniniame gyvenime bei darbe, reikia paminėti ir tai, kad magistriniame darbe naudojamos dvi sąvokos – tvarumas bei darnumas, tai yra du teiginiai, kurie vienas nuo kito yra neatsiejami ir reiškia tą patį. Tvarus vystymasis – vystymasis, kuris tenkina dabarties poreikius, nekenkdamas ateities kartoms, garantuoja, kad esamas augimas nemažins būsimos augimo galimybių. Darnusis vystymasis – sąvoka vartojama ekonomikoje, sociologijoje, aplinkotyroje, politologijoje, kuri apima visumą metodų, kuriais siekiama užtikrinti vystymąsi, dabartyje tenkinantį žmonių gerovę ir nesumažinant žmonių gerovės galimybių ateityje. (Anksčiau vartotos sąvokos - tvarioji plėtra, subalansuotas vystymasis). Pažymėtina ir tai, kad mokslininkai savo darbuose šiuos terminus naudojo gana įvairiai.

Visuomenės vystymasis ilgą laiką rėmėsi nuostata, kad sparčiai besiplečianti ekonomika ir auganti gamyba yra pagrindinė vertybė ir visuomenės gerovės pagrindas, spartus ekonomikos augimas sąlygojo vis intensyvesnį gamtos išteklių naudojimą ir aplinkos teršimą, kuris palaipsniui pasiekė tokį lygį, kad iškilo akivaizdžiai matoma ekologinės krizės problema. Atėjo laikas iš esmės peržiūrėti visuomenės raidos prioritetus ir apsispręsti dėl prioritetų bei tolimensnių visuomenės vystymosi krypčių. Tapo akivaizdu, kad sparčiai besivystanti ekonomika yra visiškai nesuderinama su sveika ir švaria aplinka.

Žmonijos noras vis daugiau turėti civilizacijos teikiamų gėrybių atsispindi ir tyrimų rezultatuose apie žmogaus daromą didžiausią žalą paslaugų ir prekių kontekste. Pasak Nacionalinio maisto ir veterinarijos rizikos vertinimo instituto (NMVRVI) Mitybos skyriaus vedėjos pavaduotojos E. Venckevič „maisto ir gėrimų vartojimas yra taršiausia namų ūkio vartojimo grupė ir išlaidos šiai grupei sudaro didžiausią dalį visų išlaidų, todėl maistą ir gėrimus vartoti tausiai yra tiesiog būtina.“ Tai iliustruoja 1 pav. iš kurio matosi prekės ir paslaugos darančios didžiausią žalą.

1 pav. Prekės ir paslaugos darančios didžiausią žalą (Huppel et al., 2010)

Tvaraus vystymosi tikslų įgyvendinimas yra neįmanomas be aktyvaus visuomenės palaikymo bei dalyvavimo, o dabartinis visuomenės informuotumas apie pagrindines tvaraus vystymosi nuostatas ir jos aktyvumas nėra pakankamas. Visuomenės švietimas bei skatinimas vystyti tvarų vartojimą tiek žmogaus asmeniniame gyvenime, tiek darbe yra viena iš prioritetinių tvaraus vystymosi tikslų.

Kaip teigia Michaelis (2000) ir Winkelmannas (2012) didelei daliai vartotojų būdinga tai, kad individai vis labiau tarpusavyje konkuruoja ir tampa individualistais. Tarpusavio konkurencija dažnai siejama su noru turėti vis daugiau (didesnius bei gražesnius namus, galingesnes mašinas, toliau keliauti ir kt.), o pačios konkurencijos atributu dažnai tampa ne kas kita, o būtent sukauptos, įgytos materialinės gėrybės. Problema yra tai, kad, pasak kai kurių autorių, individai, siekdami materialinės gerovės, dažnai net nesąmoningai atsisako dvasingumo, bendruomeniškumo, draugiškumo ir kitų nematerialių vertybių. Vis dažniau individai imami vertinami ne pagal jų asmenines savybes ar charakterio bruožus, o pagal tai, ką jie gali įsigyti. Pastebima, kad vartojimas tampa tam tikru procesu. Daugiausiai netvarus vartojimas suteikia tam tikrą socialinį statusą, arba tą statusą per vartojimo praktikas tampa lengviau pademonstruoti.

Įtakos tvaraus vartojimo įgyvendinimui turi ir socialinės aplinkybės, pavyzdžiui, privačių namų savininkų galimybės priimti su vartojimu susijusius sprendimus yra kur kas didesnės nei tų, kurie gyvena nuomojamame būste. Nuosavuose būstuose gyvenantys asmenys gali priimti įvairius sprendimus susijusius su efektyvesne šildymo sistema, langų pakeitimu, rūšiavimu ir t.t. Tuo tarpu nuomojantys būstą paprastai neturi tiek įtakos tvaraus vartojimo įgyvendinime. Taip pat didelę reikšmę turi ir piliečių ekonominė padėtis. Jei tvaresnio produkto gamyba padidina jo kainą, tikrai ne visi individai nuspręs įsigyti būtent tvaresnį produktą. Pabrėžtina yra tai, kad tvari plėtra yra tada, kai individai tvariai vartoja ir tenkina savo žmogiškąsias reikmes darniai ne tik asmeniniame gyvenime, tačiau ir už jo ribų.

Organizacijose tvarią plėtrą galima apibrėžti kaip augimą, atitinkantį šios dienos poreikius, stengiantis neapriboti galimybių ateities kartoms. Dažnai organizacijose tvarumo principai tampa organizavimo ašimi: jie įtvirtinti organizacijos misijoje, vizijoje ir tiksluose. Taip pat juos sustiprina ir patvirtintos organizacijos įvairios tvarumo politikos tvarkos bei kiti dokumentai.

Siekdamos aukščiausios teikiamų paslaugų bei gaminamų prekių kokybės, organizacijos, vykdydamos savo veiklą, turi vystyti tvarius principus ir jais vadovautis. Dėl padidėjusio įtakos grupių spaudimo, sėkmingai veikiančios organizacijos yra išipareigojusios sėkme pasidalinti su kitais, teikiant naudą visuomenei, piliečiams, verslui ir aplinkai. Organizacijoms atsiranda poreikis sudaryti savotišką neformalų socialinį-ekonominį kontraktą tarp organizacijos ir jos veiklą įtakojančių grupių. Norint užsitikrinti tvarią partnerystę, tarp viso pasaulio įmonių bei jų veiklos rezultatų socialiniu skaidrumu suinteresuotų grupių, įmonės jungiasi į tarptautinius tvaraus vartojimo bei socialiai atsakingo verslo tinklus.

Tvarus vartojimas labai glaudžiai susijęs su organizacijų socialiniu atsakingumu. Kaip teigia Ruževičius (2014) „socialinė atsakomybė - tai tokia organizacijų veiklos politika bei praktika, kai įmonės į savo veiklą savanoriškai įtraukia socialinius ir aplinkosaugos klausimus, o santykiuose su visomis suinteresuotosiomis šalimis (savo darbuotojais, visuomenės, verslo ir valdžios atstovais) vadovaujasi pagarbos žmogui, visuomenei bei gamtai vertybiniais principais. Galima išskirti tokias socialinės atsakomybės sritis:

1. Aplinka (energijos ir išteklių taupymas, atliekų surinkimas ir perdirbimas, teršalų išmetimo mažinimas, ekologinio pėdsako ir anglies dvideginio mažinimas).

2. Darbo vieta (asmeninio gyvenimo ir gyvenimo darbe kokybės darna, įsipareigojimas darbuotojams, nauda darbuotojams ir kt.).

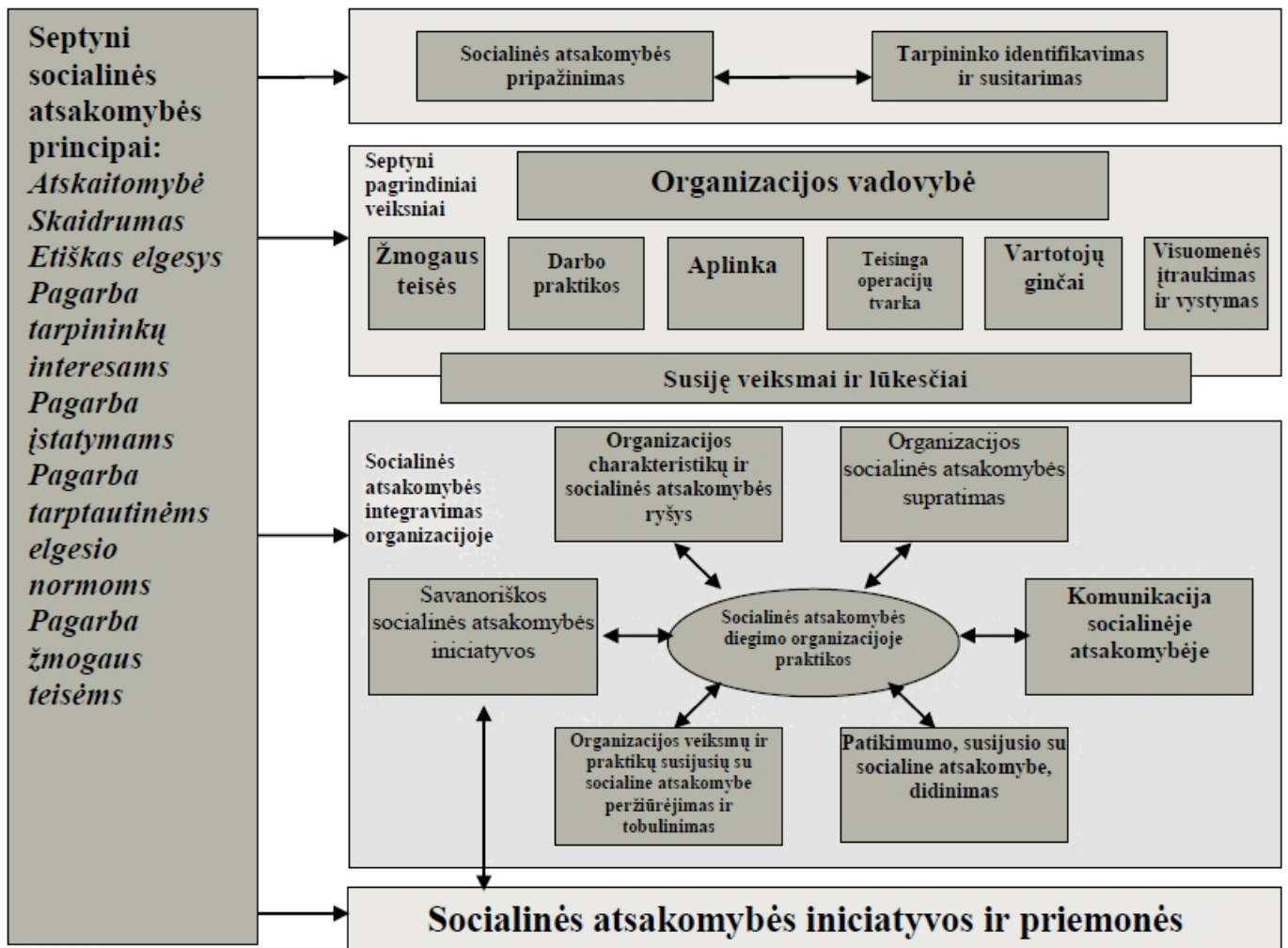
3. Rinka (įsipareigojimas klientams, teikėjų/rangovų socialinės atsakomybės grandinė, reputacija, socialiai atsakingas investavimas ir kt.).

4. Visuomenė (labdara, savanorystė, santykiai su nevyriausybinėmis organizacijomis, valdžios institucijomis, socialinės atsakomybės švietimas ir ugdymas socialinės atsakomybės srityje ir kt.).

5. Asmeninė socialinė atsakomybė („Pradėk nuo savęs“ principo laikymasis; asmeninė socialinės atsakomybės elgsena ir pavyzdys, socialiai atsakingas vartojimas, jaunosios kartos socialinės atsakomybės ugdymas, atsakinga aplinkosauginė elgsena ir kt.).“ (Ruževičius, 2014).

Tvaraus vartojimo bei socialinio atsakingumo koncepcijos taikymas organizacijoje padeda išlaikyti komercinį pranašumą ir ekonominę verslo sėkmę. Taip pat įgyjama gera reputacija darbuotojų, dirbančių su organizacija. Organizaciją supanti visuomenė nori būti tikra, kad įmonės vykdoma veikla užtikrins tvarią, aplinkos ir socialinę gerovę. Pagaliau, darbuotojai nori dirbti tokioje kompanijoje, kuria jie didžiuojasi ir kurioje suvokia savo darbo bei indėlio vertę.

Socialiai atsakingų principų, veiksmų ir priemonių sistema apibendrinta 2 pav. pateiktame modelyje.

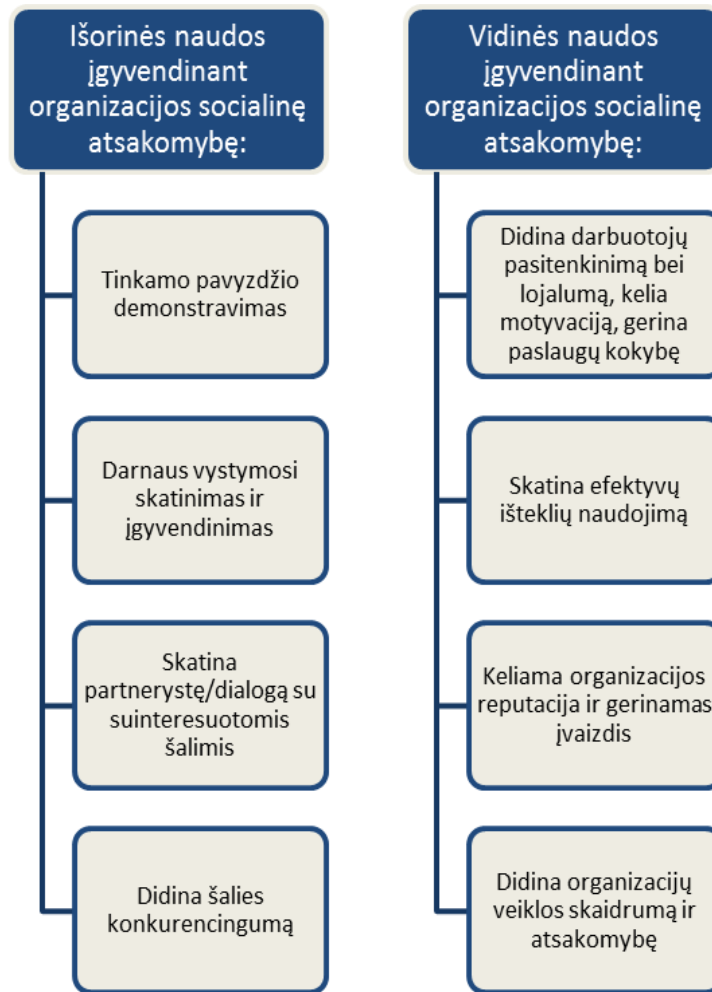

2 pav. Socialiai atsakingų principų, veiksmų ir priemonių sistema (Ruževičius, 2014)

Tvaraus vartojimo demonstravimas organizacijoje yra puikus pavyzdys kaip ir kiek atsakingai yra vykdoma organizacijos veikla. Organizacijos gali būti puikus pavyzdys tiek savo darbuotojams, tiek kitoms įmonėms rodydamos pavyzdį kaip taupiai naudojami ištekliai. Motyvuodamos darbuotojus atsakingai vykdyti jiems skirtas užduotis bei laikyti organizacijos vystomo tvaraus vartojimo.

Į klausimą kodėl verta savo veiklą grįsti atsakingos veiklos vykdymo principais atsako UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“ (2012) parengtame plane „Pavyzdinis organizacijų socialinės atsakomybės diegimo planas valstybės institucijose“ identifikuojanči galimas gauti tiek „išorines“, tiek „vidines“ naudas organizacijai. Išorinės bei vidinės naudos įgyvendinant organizacijos socialinę atsakomybę apibendrintos 3 pav.

3 pav. Išorinės bei vidinės naudos įgyvendinant organizacijos socialinę atsakomybę (adaptuota pagal UAB „Ekonominės konsultacijos ir tyrimai“, 2012)

Šiandien tvaraus vartojimo diegimas ir vystymas turėtų būti vienas iš prioritetinių bei strateginių klausimų kiekvienoje pažangioje ir sėkmingai savo veiklą vystančioje organizacijoje. Atsakinga, darni ir etiška veikla turėtų tapti kiekvienos organizacijos vertybe.

Kad visi piliečiai suprastų, tvaraus vartojimo svarbą ir kodėl svarbu pakeisti savo elgseną tvaraus vartojimo linkme, informaciją ir paaiškinimus jiems reikia teikti suprantamai aiškia kalba, vengiant specialių terminų ir sudėtingų pasakymų. Reikia suprasti ir įsisąmoninti, kad sąvoka „tvarus vartojimas“ apima visą mūsų gyvenimo būdą: ką ir kiek valgome, kaip apšildoma savo namus, kokius drabužius perkame (naujus ar dėvėtus), kokiomis transporto priemonėmis vykstame į darbą, kaip dažnai ir kaip toli, ir koku transportu keliaujame. Reikia suvokti, kad pasirinkus tausojantį gyvenimo būdą jis netaps „skurdesnis“ ir ne toks kokybiškas, kaip daugelis įsivaizduoja.

Apibendrinant galima teigti, kad šiandien pilietis kartu su organizacija privalo keistis taip, kad prisidėtų prie planetos gerovės išsaugojimo, sąžiningos ir humaniškos visuomenės vystymo, pasitenkinimą ir bendradarbiavimą teikiančio darbo kūrimo ir tvaraus vystymo perdavimo, todėl tvaraus vystymosi koncepcija turėtų būti integruota į bendrą piliečių bei organizacijos politiką ir pagrindinius jų veiklų principus.

Aukščiau išdėstytomis mintimis suformuluotas ir šio darbo probleminis klausimas: kiek asmuo savo asmeniniame gyvenime vadovaujasi tvaraus vartojimo nuostatomis ir kiek tai pasireiškia jo darbe?

2. TVARAUS VARTOJIMO ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE SVARBA MOKSLINIU ASPEKTU

2.1. TVARAUS VARTOJIMO SVARBA MOKSLINIU ASPEKTU

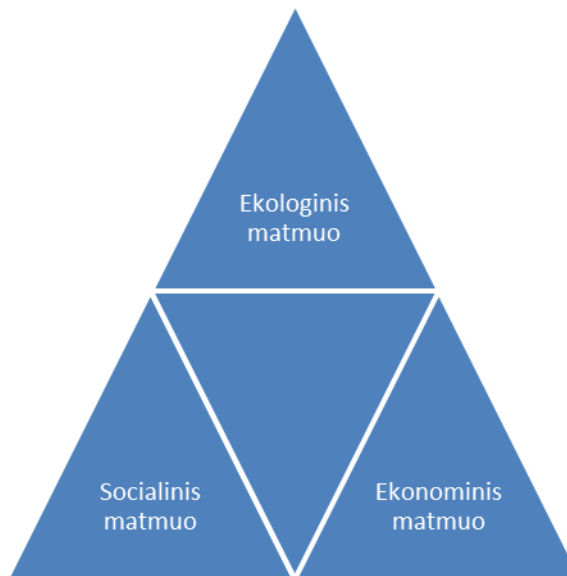
2.1.1. Tvarumo samprata ir svarba visuomenės gyvenime

Šiandien tampa vis aiškiau, kad kiekvienai šaliai vienas iš pagrindinių tikslų tampa tvaraus vystymosi problemos ir su tuo susiję ekonominiai, socialiniai bei aplinkosauginiai sprendimai. Taip pat, tai vienas iš prioritetinių Europos Sąjungos tikslų. Tik išanalizavus istorinę šios teorijos vystymosi eigą ir raidą, galimi teisingi sprendimai šiuolaikinėje ekonominėje ir politinėje situacijoje.

Dažnai tvaraus vystymosi pradmenys siejamos su senovės kultūros ištakomis – Sokrato, Konfucijaus, Platono, Aristotelio bei kitų garsių mąstytojų bandymuose susieti gamtinę aplinką su žmogaus vykdoma ūkine veikla. Šių mąstytojų darbuose buvo galima rasti nagrinėjamų namų ūkio ir valstybės tvarkymo taisyklės bei požiūris į tvarią plėtrą kaip gyvenimo kokybės pagerinimo priemonę.

Mokslinėje literatūroje tvaraus vystymosi sąvoka nėra vienalytė, galima rasti daug šio termino interpretacijų. Mokslinėje aplinkoje tvaraus vystymosi apibrėžimas interpretuojamas labai skirtingai, atkreipiant dėmesį į tai, jog klasikiniu vadinamame tvaraus vystymosi apibrėžime neidentifikuotos poreikių bei laiko ribos (Bartelmus, 2003; Čiegis, 2004). Todėl pati sąvoka sukeldama daug teorinių bei praktinių nesutarimų moksle, politikoje bei visuomenėje, skirtingų mokslininkų buvo aiškinama skirtingai. Vis dėlto, nepaisant nuomonių skirtumo, tvarus vystymasis dažniausiai suprantamas kaip kokybinė koncepcija, apimanti aplinkos, socialinio bei ekonominio aspektų darną ir gerinimą.

Kaip teigia Čiegis (2008) „visuomenės raidos (plėtros) pasekmių analizėje, reikėtų skirti šiuos matmenis: a) ekologinį, b) ekonominį, c) socialinį (žr. 4 pav.).

4 pav. Visuomenės raidos (plėtros) matmenys (Čiegis, 2008)

Todėl ir į darnų vystymąsi turime žiūrėti kaip į holistinį procesą, reikalaujantį suprasti socialinių, aplinkos ir ekonominių veiksnių sąveiką. Darnumo valdymas turėtų susieti šiuos veiksnius su atitinkamomis struktūromis, mechanizmais ir žmonėmis per darnaus vystymosi politikos formulavimo ir įgyvendinimo procesus.“

Čiegio ir Zeleniūtės (2008) teigimu, „darnaus vystymosi koncepcijos pagrindą sudaro trys lygiaverčiai komponentai – aplinkos apsauga, ekonominė plėtra ir socialinis vystymasis. Ekonominė darnaus vystymosi dimensija apibūdina tokį vystymąsi, kuris sudaro sąlygas ilgalaikiam stabiliam ekonomikos augimui, ekologinė – kai naudojama tiek gamtinių išteklių, kad jų liktų ir ateities kartoms, o socialinė darnumo dimensija reikalauja, kad būtų patenkinti žmogaus pagrindiniai poreikiai, kuriamas visapusiškai kokybiškas gyvenimas.“ (Čiegis, Zeleniūtė, 2008: 40).

Praktiškai visuose moksliniuose straipsniuose yra aprašoma kaip gamtinę aplinką – ekosistemą – aktyviai veikia aktyvi žmonių veikla. Tenkinti dabartinius poreikius ir tuo pačiu mažinti žmonių veiklos poveikį – prioritetas uždavinys, kuris reikalauja naujų idėjų bei sunkaus darbo. Kaip daugelis mokslininkų rekomenduoja – būtina suformuluoti tam tikrus esminius tikslus:

1. Kontroliuoti/riboti pasaulinį atšilimą;
2. Kontroliuoti/riboti cheminių teršalų išleidimą į aplinką;
3. Stabdyti biologinės įvairovės nykimą;
4. Kiek įmanoma daugiau grįžti prie natūralių, ekologiškų maistinių medžiagų.

Ekonominė gerovė – kitas labai svarbus tvarios plėtros aspektas. Ji leidžia kovoti su skurdu, keisti mūsų plėtrą. Tačiau vis dėlto reikia pažymėti, kad ne visas ekonominis augimas skatina tvarią plėtrą.

Palankiu tvariai plėtrai gali būti laikomas tik toks ekonominis augimas, kurio poveikis aplinkai yra mažesnis. Daugelis tvaraus ekonominio teorijos ir praktikos paskatų turi būti įgyvendinamos visuose visuomenės lygiuose ir veikti tvarios plėtros labui:

1. Investicijos tiek į privatų, tiek į valstybinį sektorių būtų pelningos;
2. Palaikant ir skatinant mokslinius tyrimus nukreipiant į žinias ir sprendimus tvariai plėtrai palaikyti;
3. Įtakoti vartotojų sprendimus visais lygiais.

Kai ekonomika paverčiama tokia veiksminga priemone, priimant ekonominius ir verslo sprendimus būtina atsižvelgti į visus bet kokios veiklos kaštus. Tai ypač svarbu, kalbant apie ilgalaikius socialinius ir aplinkos kaštus.

Trečias aspektas – tvarios plėtros sampratos esmė. Skirti dėmesį ne tik dabartiniams, bet ir būsimų kartų tvarių poreikių išsaugojimui. Socialinis aspektas svarbus dar ir todėl, kad pasiekti tvarią plėtrą gali tik turintys užtektinai materialinių gėrybių, saugumo ir įtakos. Esminis principas čia yra ne asmeninė nauda, o lygiateisis visų visuomenės narių augimas bei dalyvavimas jį puoselėjant. Dėl šios priežasties socialinį tvarios plėtros aspektą sudaro ir pilietinės visuomenės parama, jos dalyvavimas sprendžiant įvairius klausimus bei priimant įvairių lygių sprendimus. Socialinis aspektas – tai ir kova su skurdu didinant užimtumą, tvarios gyvenamos rėmimas, kova su diskriminacija ir socialine apsauga visiems.

Analizuojant mokslinę literatūrą matyti, kad Lietuvos ir užsienio autoriai tiria tvarumo teoriją panašiu požiūriu. Jie atkreipia dėmesį į ilgalaikį šalių aplinkos, ekonomikos ir socialinės aplinkos vystymąsi, kuris užtikrina gerovę ne tik dabartinėms, tačiau ir ateinančioms kartoms neviršijant poveikio aplinkai. Nagrinėjant tvaraus vystymosi teoriją ekologiniu požiūriu, labiausiai dėmesys kreipiamas į stabilią fizinę biologinę sistemą. Tvaraus vystymosi teorijos ekonominiu požiūriu tikslas yra apibrėžti natūralios sistemos ir įvairių ekonominių sričių limitus, o žmonės orientuoti į sociokultūrinį vystymąsi, atspindi ryšį tarp vystymosi ir dominuojančių socialinių normų bei siekia išlaikyti stabilią socialinę sistemą.

Tvarumo ir kitos panašios teorijų sąvokos dominuoja literatūroje tarp labiausiai ambicingų ir prieštaringų sąvokų. Būsenos, raidos ar plėtros tvarumo žinios ir tyrimai neretai tampa ne tik originalia socialinių – ekonominių mokslo žinių generavimo priemone, bet ir alternatyva nagrinėjant ypač sudėtingas tokių kompleksų kaip miestas, regionas, veiklos sritis ar valstybės plėtros problemas, tokias kaip išlikimas, efektyvūs pokyčiai ir pan. Kelių suradimas į tokių žinių tapsmą mokslo sritimi yra sudėtingas, tačiau neturintis alternatyvos.

Kaip teigia Galopinas (2003) ir Fikselis (2006) „plėtros tvarumo tyrimai, patirdami didžiulę paklausą ir prikaustę gausybės autorių dėmesį, atsidūrė nepalankioje padėtyje. Visų pirma, dėl to, kad nesistemiškas tvarios plėtros objektų tyrinėjimas ne tik sukėlė tų tyrimų vertės infliaciją, bet ir pradėjo kompromituoti tvarumo kaip unikalios žinių sistemos galią. Pirminė apie save mokslo tyrimų credo – reikia pažinti

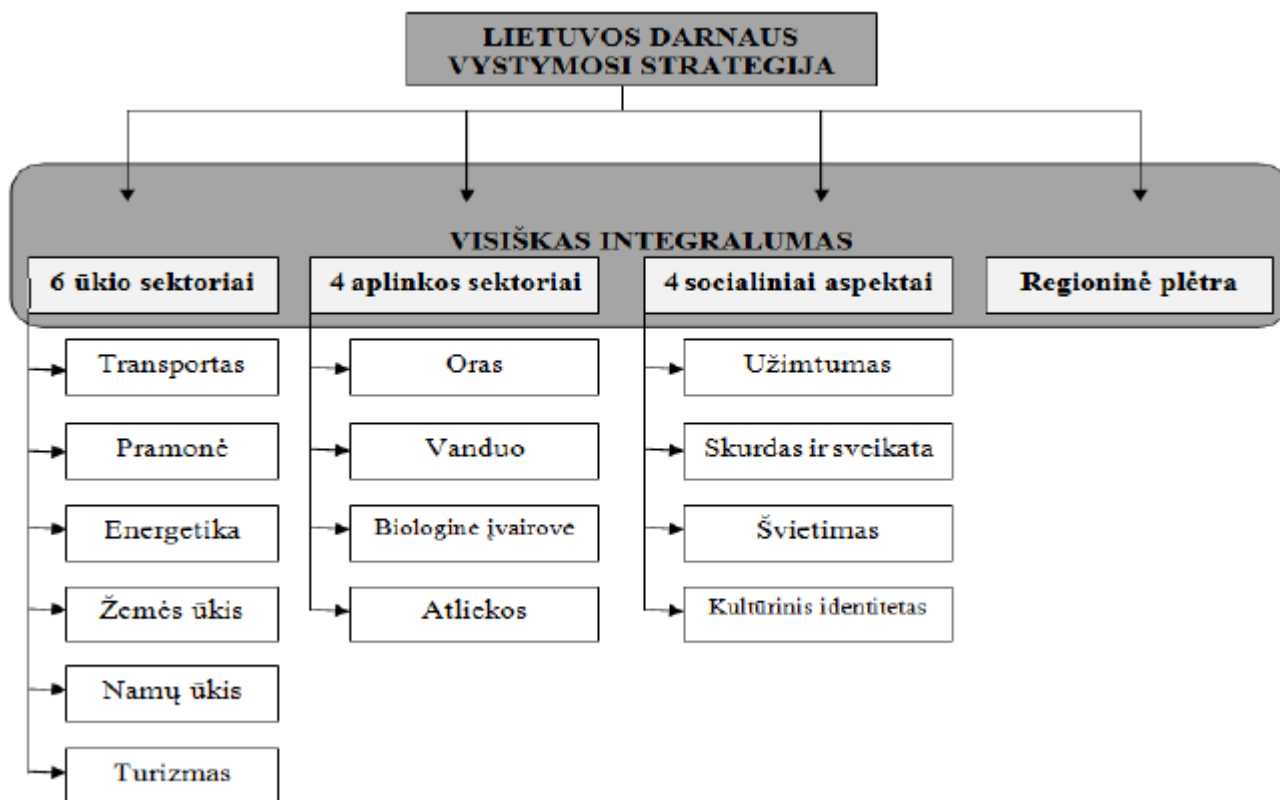
dėsningumus ir pastebėti galimas išimtis.“ Į tai atkreipia dėmesį ir kiti plėtros bei raidos tvarumo galimybių paieškos tyrėjai.

Čiegis ir kt. (2005) sutinka, kad ekologinio darnumo koncepcija yra gerokai tikslesnė ir aiškesnė negu darnaus vystymosi samprata. „Tam, kad būtų darnus:

- kiekvienas procesas turi būti ekologiškai saugus (turi būti išlaikyta ekologinio suderinamumo sąlyga),
- kiekvienas procesas turi teikti visuomenei tam tikrą produkcijos kiekį (turi būti nepažeista ekonominio suderinamumo sąlyga).“ (Čiegis, Remigijus; Čiegis, Raimundas; Jasinskas 2005, p.31-35).

Tvarumą kai kurie mokslininkai apibrėžia kaip dinaminės pusiausvyros būklę, kuomet stengiamasi išlaikyti ilgalaikę pusiausvyrą tarp socialinės gerovės ir ekonominės aplinkos komponentų. Taip pat pripažįstama, kad tvarumo idėja atsirado dėl globalinių politinių procesų, stengiantis patenkinti mūsų laikų poreikius. Ir tai yra ekonominio vystymosi poreikis, siekiant įveikti skurdą, apsaugoti vandenį, orą, dirvožemį nuo taršos, išlaikyti bioįvairovę, patenkinti socialinio teisingumo ir kultūrinės įvairovės poreikį.

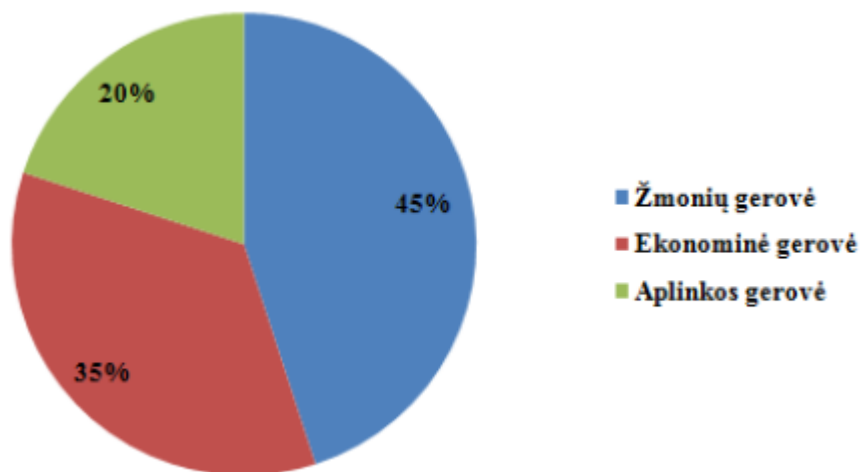
Darnaus vystymosi teorijos plėtra svarbi ne tik analizuojant individo ir organizacijos sąsajas, tačiau ir valstybes, šiai sričiai skiriamas dėmesys ne tik nacionaliniu, bet ir globaliu mastu, taip siekiant išspręsti visame pasaulyje vyraujančias globalias problemas. Labai svarbu šalims sutarti ir sudaryti nacionalines darnaus vystymosi strategijas, kurios padėtų įgyvendinti koncepcijos aspektus visos šalies lygiu, bei prisidėtų prie globalaus problemų, susijusių su vartojimu, aplinkosauga, išteklių išsekimu, sprendimo. Visų sričių, apimančių darnaus vystymosi koncepciją, traktavimas Lietuvos darnaus vystymosi strategijoje pateiktas 4 paveiksle. Pasak Čiegio ir Štreimikienės (2005), „pagrindiniai darnaus vystymosi principai integruoti į Nacionalinę darnaus vystymosi strategiją. Ši strategija apima 6 ūkio šakas, 4 aplinkos apsaugos sektorius, 4 pagrindinius socialinius aspektus ir regioninės plėtros klausimus. Visi šie ekonominiai, socialiniai, aplinkos apsaugos ir regioniniai plėtros aspektai turi būti pateikti ir formuluojami juos integruojant.“ Lietuvos darnaus vystymosi strategija pateikta 5 pav.

5 pav. Lietuvos darnaus vystymosi strategija (Griesienė, 2013)

Labai įdomu pažymėti ir tai, kad pasak autorės Griesienės (2013) „pagal darnųjį visuomenės indeksą (*Sustainable Society Index*, SSI, 2006–2010) Lietuva pasiekė aukštesnį lygį nei 151 šalies vidurkis. Aukščiausią SSI Lietuva pasiekė 2008 m. (6,06). 2010 m., šis rodiklis sumažėjo 0,49, o 2012 m. vėl padidėjo ir pasiekė 5,68 tvarumo rezultata.“

Taip pat Griesienė (2013) pažymi, kad „SSI skaičiavimas susideda iš trijų pagrindinių dalių – ekonominio darnumo, aplinkos darnumo ir socialinės darnos. 2012 m. Lietuvos ekonominis darnumas pasiekė 6,37, aplinkos darnumas – 3,7 ir socialinės darnos balas siekė 8,09.“ Šių trijų dalių, sudarančių bendrą darnios visuomenės indeksą, procentinis pasiskirstymas, bendrame Lietuvos SSI indekso skaičiavime pateiktas 6 pav.

**6 pav. Lietuvos darnaus visuomenės indekso struktūra
(Griesienė, 2013)**

Apibendrinant galima teigti, kad tvarumo samprata ir svarba pradėta nagrinėti jau Aristotelio, Sokrato, Platono laikais. Ir šiandien beveik kiekvienai pasaulio šaliai yra viena iš pagrindinių bei prioritetinių tikslų – tvaraus vystymosi problemos ir su tuo susiję ekonominiai, socialiniai bei aplinkosauginiai sprendimai. Tvarus vystymasis negali remtis vien aplinkosauginiais, socialiniais arba ekonominiais aspektais. Viena iš aspektų sureikšminimas kitų sąskaita tvaraus vystymosi požiūriu yra nepriimtinas kitų atžvilgiu. Todėl įvertinus mokslininkų atliktus darbus tvaraus vystymosi srityje, galima daryti išvadą, kad visi trys tvaraus vystymosi komponentai – ekonominis, socialinis ir aplinkosauginis – turi vienodą svorį ir vieno iš komponentų ignoravimas gali sukelti pavojų tvariam vystymuisi bendrai.

Kad suprasti ir smulkiau išsiaiškinti kaip asmuo tvariai vartoja asmeniniame gyvenime bei darbe reikia apžvelgti sąsajas individo bei įmonės lygiu.

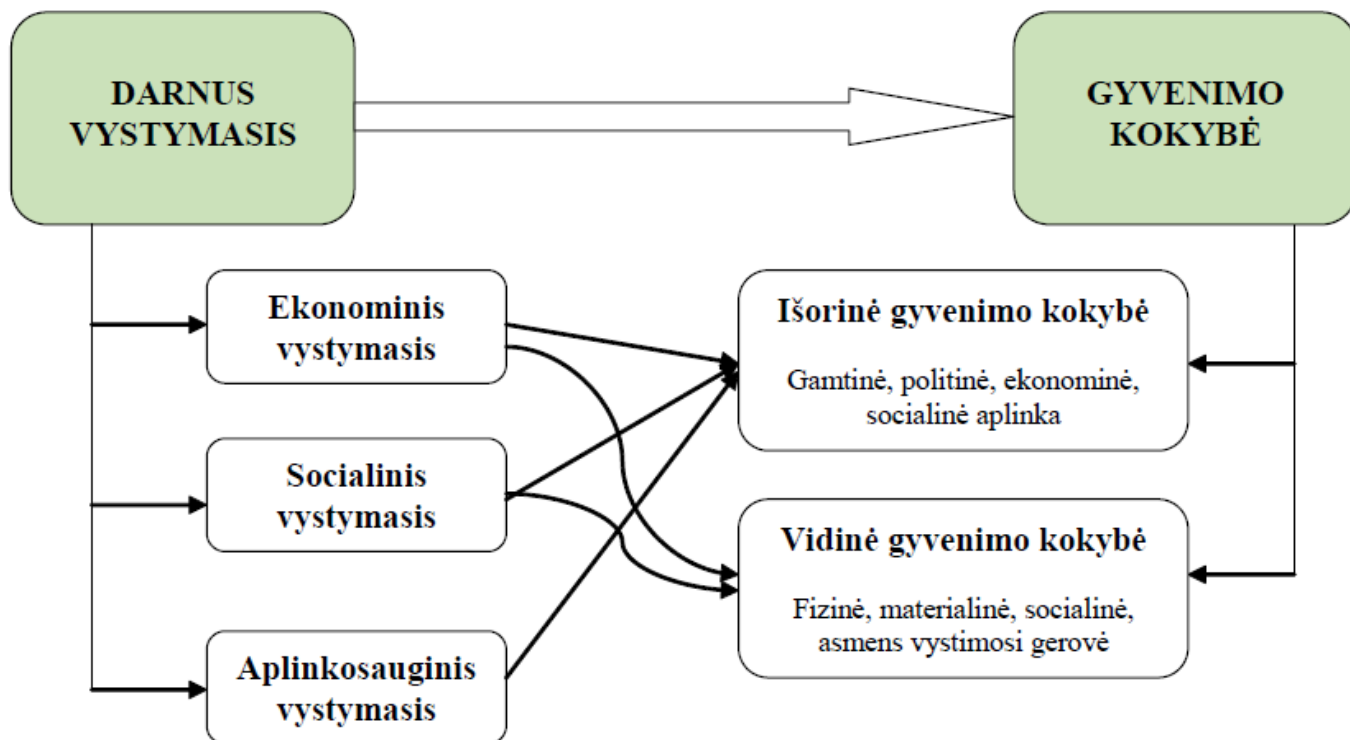
2.1.2. Tvarumo implikacija individo ir įmonės lygiu

Individo suformuluota bei sparčiai besiplėtojanti tvaraus vystymosi vartojimo raiška nesąmoningai pereina ir į organizacijos lygmenį. Ir šios teorijos plėtojimas tampa vis svarbesnis žmonių planavimo, gyvenimo kokybės priemonė užsitikrinti tvarią ateitį ateinančioms kartoms. Tačiau neišvengiamai vis didėjantis gyventojų skaičiaus augimas, sparčiai didina jų poreikius, ko pasėkoje atsiranda daug problemų aplinkos ir visuomenės santykiuose. Tvarumas stabiliai gyvuos tik tada, kai išsprėsime kylantį konfliktą tarp

dviejų konkuruojančių sričių – bus užtikrinta gera gyvenimo kokybė piliečiams ir to pasėkoje bus nepažeista gyvosios gamtos elementai.

Autoriai Rauschmayeris, Omannas ir Fruhmannas (2010) išklėlė hipotezę, kuri teigia, kad „perėjimas į darnų vystymąsi nuves į geresnę gyvenimo kokybę dabar ir ateityje darant įtaką emocinei žmogaus pusei. O emocinė žmogaus būklė priklauso nuo poreikių patenkinimo.“ Čiegio ir Pečkaitienės (2013) (remiantis mokslinės literatūros autorių darbais) buvo sudarytas teorinis modelis, kuris atspindi darnaus vystymosi poveikį gyvenimo kokybei (žr. 7 pav.).

7 pav. Darnaus vystymosi poveikis gyvenimo kokybei (Čiegis ir Pečkaitienė, 2013)

Lietuvos mokslininkai (Merkys, Brazienė, Kondrotaitė, 2008) pripažįsta, kad individas gyvenimo kokybę supranta kaip socialinį indikatorių, kuri parodo, kaip individas suvokia įvairias socialinės aplinkos sritis: sveikatos, viešąjį saugumą, socialinę apsaugą, gyvenamosios vietos estetiką, ekologiją, švietimą, turiningai leisti laisvalaikį ir kt. Tvarų vystymąsi ir jungia visos paminėtos sritys, kurio centre yra kaip individas suvokia savo gyvenimo kokybę, kuri atspindi įvairias socialinio, ekonominio, kultūrinio gyvenimo sritis, nepaliekanti nuošalyje supančios aplinkos kokybės.

Iš individui svarbiausių gyvenimo kokybės ir tvaraus vystymosi sąsajų, galima išskirti - aplinkos apsaugos, socialinio vystymosi bei poreikių patenkinimo dimensijas. Spartus technologijų vystymasis bei suformuota dabartinė pasaulėžiūra skatina neribotą vartojimo augimą. Tvarumo vystymąsi skatina žmonių

priimami sprendimai bei jų poelgiai. Žmonių santykis su gamta priklauso nuo auklėjimo, išugdytų vertybių, suformuoto požiūrio bei kiekvieno atsakomybės lygio. Šioje vietoje turi atsirasti moralinės nuostatos, individo etika, atsakomybė už ūkinės veiklos poveikį bei rezultatus aplinkai, nuo kurių priklauso ir aplinkos kokybė (Čiegis ir Gavenauskas, 2005).

Tvarus vystymasis tiek žmogaus asmeniniame gyvenime, tiek organizacijose taip pat priklauso ir nuo individų savimonės bei jiems prieinamo ir naudojamo informacijos srauto. Šalys gali investuoti dideles lėšas į aplinkos išsaugojimą, leisti įstatymus įvairius teisės aktus, tačiau tol kol nebus kiekvienam įskiepytas supratimas, kad reikia tausoti aplinką, siekiant apsisaugoti nuo įvairių ligų, išsaugoti biologinę įvairovę, valstybės išleisti įstatymai bei nutarimai čia nieko negalės pagelbėti. Šioje vietoje svarbų vaidmenį vaidina informacijos apie organizuojamas visuomenines akcijas sklaida, piliečių švietimas jau nuo mokyklos ir darželio, kuris mokytų išsiaiškinti galimas netinkamų veiksmų pasekmes.

„Darni organizacija tampa viena populiariausių ir ambicingiausių sąvokų, nes aplinka ir organizacija yra glaudžiai susijusios, o ilgalaikė organizacijos sėkmė priklauso nuo to, kaip tvariai ji sugeba integruotis į aplinką (Bagdonienė ir kt. 2009).“ Valstybės negali pačios pasiekti tvaraus vystymosi be visuomenės ir verslo pagalbos, todėl viešojoje erdvėje aktyvėja diskusijos apie tai, kaip organizacijos gali prisidėti prie tvaraus vystymosi ir pasiekti savo įprastinius pelningumo ir augimo tikslus.

Tvaraus bei kitų panašių teorijų konkurencinio pranašumo idėjų kūrėjai teigia, kad žinios, kurios apima tai, ką žino organizacija, kaip ji pasinaudoja tuo ką žino ir kaip greitai ji gali sužinoti ką nors nauja, yra svarbus pranašumas galintis užtikrinti ilgalaikę konkurencingą organizacijos padėtį rinkoje. Tinkamų bei laiku gautų žinių bazė, nuolatinis naujų žinių įgijimas ir efektyvi žinių vadyba organizacijoje prisideda ne tik prie racionaliausių ekonominių sprendimų, bet ir prie tikrovės transformacijų į tvarų tobulėjimą.

Organizacijos tvarumo vystymo tema dažnai diskutuojama mokslo, verslo ir populariojoje šių dienų literatūroje. „Kad organizacija būtų naši nūdienos dinamiško verslo aplinkoje, ji turi ne tik rūpintis, kaip dirbama, bet ir gebėti greitai ir sistemingai prisitaikyti prie pokyčių. Organizacijos atsakomybės perdavimas tvaraus vystymo tematika yra ne tik jos darbuotojai, bet ir verslo partneriai, vartotojai, vietinės bendruomenės“, teigia Ginevičius ir kt. (2006).

Jungtinių Tautų prekybos ir plėtros konferencijos (UNCTAD, 1995) darnaus verslo samprata darnią organizaciją apibrėžia kaip „verslą, kuris kiekvieno finansinio laikotarpio pabaigoje palieka aplinką ne blogesnės būklės, nei ji buvo to finansinio laikotarpio pradžioje ir teigia, kad jei organizacija nori tapti darnia, ji privalo stengtis, kad jos įtaka aplinkai per finansinius metus nebūtų neigiama.“

Pasak Čiegio (2007) „organizacija turi suprasti, kad verslas ir aplinka privalo padėti vieni kitiems, o ne riboti ar trukdyti ir kad jai yra pelninga dalyvauti darniame vystymesi. Darna gali būti suvokiama kaip atsakingo verslo koncepcija, kurianti nuolatinę vertę organizacijai. Tik tos organizacijos, kurios darną

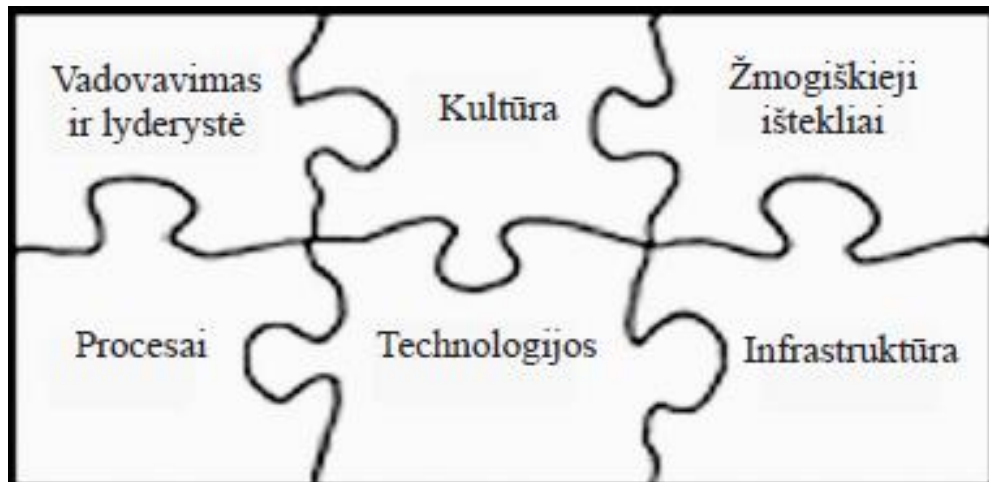
įvardija kaip savo strateginį tikslą t.y. permąsto savo verslo modelius, produktus, technologijas ir procesus ilginiui įgis konkurencinį pranašumą.“ Organizacijos tvarumas negali būti orientuota vien tik į tokius tiesioginius veiksmus, kaip savikainos mažinimas ar pajamų didinimas, bet organizacija privalo įvertinti ir netiesioginius veiksmus, tokius kaip aplinkos ir socialinius ypatumus darbuotojų, klientų bei tiekėjų įtraukimą. „Darni organizacija – tai darnumas, apibrėžiamas per organizacijos ryšius su išteklių prieinamumu bei naudojimu, kuriant atsakingo verslo sampratą“, teigia Šimansienė ir Paužolienė, (2011).

„Darnios organizacijos modelis pabrėžia šias būtinas darnios organizacijos kultūros ugdymo sąlygas:

- tęsti organizacijos istoriją t.y. išlaikyti ir tobulinti organizacijos įkūrėjų idėją ir viziją, sukurti pagrindines vertybes ir normas;
- sukurti vientisumo jausmą. Kuo daugiau organizacijos narių pripažįsta organizacijos vertybes ir normas bei jų laikosi, tuo stipresnis organizacijos narių vienybės, tapatumo jausmas;
- skatinti dalyvauti organizacijos veikloje. Vadovai gali skatinti darbuotojų narystę tobulindami darbo užmokesčio sistemą, gerindami darbo sąlygas, sumaniai valdydami karjeros procesus;
- didinti darbuotojų sąveiką. Labai svarbu, kad darbuotojai keistųsi idėjomis ir dalyvautų priimant sprendimus, nes tai būtinos grupės suderinamumo sąlygos. Sąveikaujant organizacijos nariams, inicijuojamos ir skatinamos naujos idėjos, o tai lemia inovacijos procesus“, (Dubauskas, 2006: 162).

Tos organizacijos, kurios siekia, kad jos darbuotojai bei kiti nariai įsitrauktų į ekonomines, socialines ir aplinkosaugines tvaraus vystymo iniciatyvas, privalo ne tik skatinti aiškų bendradarbiavimą, skaidrią komunikaciją, remtis lyderių ir vadovų gerais pavyzdžiais, bet ir remti darbuotojų kūrybiškumą bei inovacijas. Organizacijų inovatyvi veikla yra vienas iš lemiamų sėkmingo tvaraus vystymosi veiksnių. Kaip teigia Atkočiūnienė, (2008) „žiniomis grindžiamos inovacijos – tai naujų idėjų kūrimas, tobulinimas, keitimasis ir pritaikymas rinkoje paklausioms prekėms bei paslaugoms, verslo sėkmei, o kartu ir ekonomikos gajumui bei visuomenės pažangai užtikrinti.“

Organizacijų noras siekti tvaraus bei darnaus vystymosi tikslų ir tų tikslų suvokimas turi būti įtvirtinti visuose tvaros organizacijos veiksmuose. Darnias ekonomines, socialines ir aplinkosaugines iniciatyvas analizavo Atkočiūnienė ir Radiunaitė, kurios remiantis Atos Origin, (2009) išskyrė darnos veiksmus (žr. 8 pav.).

8 pav. Darnos veiksniai (Atkočiūnienė ir Radiunaitė, 2011)

„Darnus vadovavimas ir lyderystė – daugiau dėmesio ilgalaikės vertės kūrimui; skaidrus bendravimas ir bendradarbiavimas su organizacijos dalininkais; į vertes orientuota lyderystė, kai aiškiai suprantama, kas ir kaip kuria vertę (ne tik pelną).

Darni kultūra – į klientus orientuota organizacija, aiškiai suvokianti savo svorį ir įtaką visuomenei ir aplinkai: atvirumas, kūrybiškumas ir gera nuotaika yra svarbiausia darbo atmosferos dalis, nepriklausomai nuo organizacijos ar jos atliekamų funkcijų.

Darnus intelektinis kapitalas – organizacijos vertybių tandemo perdavimas klientams yra pagrindinis variklis; ugdomos tiek intelektualiosios, tiek emocinės darbuotojų kompetencijos; darbuotojai puikiai supranta savo darbo poveikį žmonėms, planetai ir pelnui; aukšta moralė, gerovės ir bendrumo suvokimas, mažesnis gamtinių išteklių naudojimas.

Darnūs procesai – praktikų grupelės ir bendradarbiavimo tinklai visoje vertės kūrimo grandinėje: veiklos procesai orientuoti į ilgalaikės vertės teikimą nenusižengiant organizacijos vertybėms; darnos matavimas visoje vertės kūrimo grandinėje.

Darnios technologijos – sprendimų priėmimo pagrindas – nuolatinis mokymasis bei žmonių, planetos ir pelno harmonijos suvokimas; kokybės vadyba ir matavimai atliekami naudojant technologijas, kaip ir dalininkų bendravimas/bendradarbiavimas, leidžiantis dirbti „iš bet kurios vietos bet kuriuo metu.“

Darni infrastruktūra – pastatai sukurti taip, kad taupyty energiją ir sukurtų natūralią darbo aplinką; investuojama į technologijas ir infrastruktūrą tik jeigu jos kuria efektyvesnes ir darnesnes paslaugas.“ (Atkočiūnienė ir Radiunaitė, 2011: 65-66).

Organizacijose tvaraus vystymosi išsikelti uždaviniai pritraukia jaunus, protingus, atsidavusius darbui darbuotojus, kurie siekia prisidėti prie organizacijos išsikeltų tikslų, uždavinių bei misijos. Organizacijos vadovai ir lyderiai turi padėti darbuotojams suprasti ir įgyvendinti organizacijos tvarią viziją, kuri būtų

orientuota į ekonominių, socialinių, aplinkosauginių tikslų tvarumo vystymą. Didžiausias inovatyvių idėjų šaltinis organizacijoje yra jos intelektinis kapitalas, todėl vadovai privalo jį įvertinti, nuolat skatinti ir motyvuoti. Vadovams ir lyderiams organizacijose tenka didelis vaidmuo ne tik skatinant naujoves visos organizacijos mastu, bet ir rodant pavyzdį darbuotojams, kas turi būti daroma siekiant pagerinti vadybos procesus, priimti ir įsisavinti naujas iniciatyvas tvaraus vystymo organizacijos darbo veikloje. Vadovavimo perleidimas ir atsakomybė intelektiniam organizacijos kapitalui skatinti sudaro geresnes sąlygas bendradarbiauti žemesniems vadybos lygmenims. Tai didina organizacijos darbuotojų moralę, motyvaciją ir kiekvieno indėlį siekiant įgyvendinti išsikeltą organizacijos tvarią viziją bei tikslus.

Apibendrinant galima teigti, kad kaip asmuo/darbuotojas supranta vartojimo stilių, vertybes susietas su atsakingu veikimu su gamta, visa tai gali atvesti į tvarų vystymąsi. Todėl, norint vystytis ekonomiškai, socialiai ir ekologiškai turėtume vystytis ir morališkai. Galime daryti išvadą, kad tvarumo sąsajos individo ir įmonės lygiu yra labai glaudžiai susijusios. Individo suformuluota tvaraus vartojimo samprata asmeniniame gyvenime nesąmoningai pereina ir į įmonės gyvenimą. Paprastai darbuotojai nori dirbti tokioje organizacijoje, kuri atitinka jų tvaraus vartojimo sampratą, nuomonę bei įsitikinimus. Taip pat iš kitos pusės galima teigti, kad ir įmonė ieško tokių darbuotojų, kurie atitiktų jos keliamus tvarius tikslus, viziją misiją bei vertybes.

2.2. INDIVIDO TVARAUS VARTOJIMO RAIŠKA ASMENINIAME GYVENIME IR DARBE

2.2.1. Individo tvaraus vartojimo raiška asmeniniame gyvenime

Visi mes suvokiame ir žinome, kad žmogus turi patenkinti pagrindinius savo poreikius – maistas, apranga, pastogė, išsilavinimas, sveikata ir t.t., tačiau žmonijos suvartojami išteklių, užterštumas bei išmetamos atliekos neturi apunkinti natūralią gyvybę palaikančių visų sistemų veikimo. Darosi vis aiškiau, kad reikalingi aiškūs pokyčiai, pokyčiai kurie apimtų ir pakeistų ekonominę ir socialinę reformą. Negalime sutelkti dėmesio tik ties atliekomis ir užterštumu, žmonija taip pat turi sutelkti dėmesį priimant naujus gamybos, vartojimo ir tiekimo principus.

Yra žinoma, kad tvarus vystymosi tikslas yra visapusiškai svarbus ir reikšmingas. Juo ir toliau gali būti naudojama kaip gaire ar kompasu rodykle nurodančia vystymosi galimybes nežinomas visuomenei. Tačiau, visgi, realybėje yra labai sunku suprasti šią koncepciją ir panaudoti praktiškai. Kaip mes galėtume padėti sau, suprasti ir praktikuoti tvarų vystymąsi? Svarbiausias žingsnis šia linkme yra aptarti ir gerai suvokti ką mes turime omenyje sakydami mūsų poreikiai ir taip pat ko reikia, kad gyvensiančiųjų ateityje visi poreikiai taip pat būtų pilnai patenkinti.

Kad darna tinkamai veiktų ji turi susidaryti iš keturių aspektų (dalių) – kultūrinės, socialinės, ekologinės, ekonominės. Kaip teigia Macer, (2004) „Darnaus vystymosi kėdė“ yra patogus būdas suvokti bei prisiminti visas sudedamąsias dalis. „Darnaus vystymosi kėdė“ turi keturias dalis – darnos „kojas“ ir visos jos turi būti įtrauktos į darnaus vystymosi valdymą ir strategiją. Jei viena koja yra per daug akcentuojama, pavyzdžiui „kultūrinė koja“, kėdė bus nepatogi ir nestabili. 1 lentelėje matome, kad kėdė iliustruoja poreikių palaikyti tinkamą pusiausvyrą tarp ekonominio, socialinio, kultūrinio ir ekologinio vystymosi bei poreikių.

**1 lentelė. „Darnaus vystymosi kėdė“
(Macer, p. 11)**

Kultūrinė koja: • Religija ir kultūra; • Etika ir elgesys; • Norai/motyvacijos; • Pramogos; • Laisvės/teisės, atsakomybė; • Šeimos vertybės; • Informacija/žiniasklaida		Socialinė koja: • Institucijos; • Infrastruktūra, švietimas; • Teisinė sistema; • Sveikata ir medicina; • Politika/demokratija; • Karinė industrija; • Žmogiškieji ištekliai.
Ekologinė koja: • Bioįvairovė; • Ekosistemos; • Nykstančios rūšys; • Pagrindinės rūšys; • Užterštumas ir atliekos; • Fiziniai procesai; • Gamtiniai ištekliai.		Ekonominė koja: • Ekonominis augimas; • Natūrinis kapitalas; • Prekės ir paslaugos; • Korporacijų praktika; • Darbingumas; • Gyvenimo kokybė; • Veiksmingumas; • Sąžininga prekyba/teisingumas.

Kaip teigia Macer, (2004) „kėdė iliustruoja poreikį kurti tinkamą pusiausvyrą tarp kultūrinio, ekologinio, socialinio ir ekonominio vystymosi. Taikant darnaus vystymosi principus praktikoje, reikia skatinti, puoselėti ir vystyti mūsų visuomenės suvokimą apie aplinką, visuomeninį dalyvavimą ir nekenksmingus aplinkai gyvenimo būdus.“

Pabandykime apžvelgti pagrindines sritis, su kuriomis siejamas individo vartojimas asmeniniame gyvenime:

1. Maistas;
2. Transporto priemonės (kelionės);
3. Būstas;
4. Drabužiai;

Maistas – išsivysčiusiose valstybėse ir daugelyje dar besivystančiųjų šalių iškilo svarbi šių dienų problema – per didelis maisto suvartojimas. Maisto aprūpinimo sistemos tiekiami maisto produktai yra per daug kaloringi ir riebiūs. Pastebima, kad visais maisto grandinės etapais pridedama nereikalingų kalorijų: gaminant maistą jį perdirbant vėliau paskirstant, paruošiant bei vartojant. Kiekviena pasaulio šalis priėmusi rekomenduojamos suvartoti paros energijos ir maisto medžiagų normas, tačiau toli gražu ne visi jomis vadovaujasi. Turtingose ir išsivysčiusiose pasaulio šalyse didelė žmonių dalis valgo per daug ir per daug

kaloringą maistą. Žmonijos valgymo įpročiai darbo didžiulį poveikį mus supančiai aplinkai. Sveikos mitybos specialistai konstatuoja, jog daugelis valgo per daug mėsos. Vietoje jos reikėtų rinktis dažniau vegetarišką maistą, ekologiškai užaugintą ir pagamintą mūsų šalyje. Perkant daugiau reikėtų atkreipti dėmesį ir rinktis ekologiškus produktus, kurie Europos Sąjungoje žymimi ženklu žr. 2 lentelė 1 numeris. Taip pat renkantis žuvį reikėtų atkreipti dėmesį į pakuotės ženklą, žr. 2 lent. 2 numerį, kuris reiškia, kad šis gaminys/žvejyba atitinka tausojančio vartojimo nuostatas.

2 lentelė. Ekologiški/tausojančio vartojimo ženklai Europos Sąjungoje („Žalias katalogas“, www.zaliaskatalogas.lt, 2015)

Ženklo numeris	Ženklas	Ženklo reikšmė
1		Ekologiškas produktas Europos Sąjungoje
2		Gaminys/žvejyba atitinkantis tausojančio vartojimo nuostatas

Šiais laikais mes perkame maisto kur kas daugiau nei galime suvalgyti, vėliau nesuvalgotą bei pasenusį maistą tenka išmesti. Svarbu prisiminti ir tai, kad netinkamą vartoti maistą reikėtų rūšiuoti prie organinės kilmės atliekų, kuris vėliau virstų kompostu ir taip sugrįžtų į natūralų gyvybės ratą. Poveikį aplinkai taip pat galime mažinti savo kasdieniniam stalui renkantis sezonines daržoves ir vaisius. Pavyzdžiui, žiemą turėtume mažiau vartoti pomidorų, agurkų ir kitų daržovių bei vaisių, kurie tokiu metų laiku auginami daug energijos naudojančiuose šiltnamiuose. Vietoje jų valgykime, tai kas buvo išauginta sezono metu – morkas, baltuosius kopūstus, pastarnokus. Kuo labiau termiškai apdirbtas maistas, tuo daugiau gaminio metu sunaudojama energijos. Be to, tokiuose termiškai apdirbtame maiste maistingųjų medžiagų bus mažiau nei žaliose daržovėse ir vaisiuose.

Dažnai net nesusimąstome, kad maistas, kuris patenka ant mūsų vakarienių stalo yra nukeliavęs kur kas daugiau kilometrų nei mes patys, todėl ilgi transporto maršrutai, kasdien skersai išilgai raižantys žemės rutulį yra tikrai didelė globalinė problema.

Maisto tausojimo temas nagrinėjo Ramonaitytė (2011), ji akcentuoja, kad „maisto tausojamumas, kaip reiškinys ir tam tikra maisto vartojimo etikos forma, apima keletą požiūrių ir susideda iš daugelio

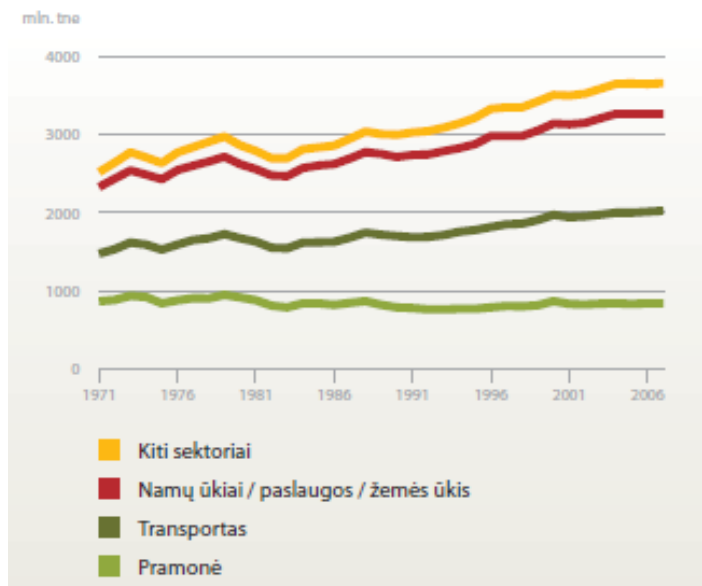

komponentų, konkrečios tausojančio maisto vartojimo gairės gali būti išdėstytos įvairiai. Viena iš siūlomų būdų siekti labiau tausojančio maisto vartojimo modelio yra siūlymas maisto gamintojams (taip pat ir vartotojams) mažinti daugiau neatsinaujinančių gamtos išteklių reikalaujančių produktų gamybą, keičiant vienus produktus kitais. Kitos kryptys – sezoninių ir vietinės gamybos produktų vartojimas, palaipsniui įsitvirtinusių mitybos būdų keitimas, mažesnio, bet organizmo poreikiams adekvataus maisto kiekio vartojimas ir naujų paradigmu, skatinančių tausojančių maisto vartojimą, paieška.“

Transporto priemonės (kelionės) – keliaudami į darbą, mokyklą, lankydami draugus ar pramogaudami kasdien gyventojai naudoja degalus ir šitaip didina su tuo susijusią oro taršą. Palaipsniui žmonija sukūrė tokią visuomenę, kurioje vienaip ar kitaip yra priklausomi nuo transporto priemonių. Besaikis transporto eksploatavimas sukelia daug neigiamų pasekmių – rūgštėja atmosfera, skatinamas šiltnamio efektas bei plonėja ozono sluoksnis.

Nepaisant to, kad gamintojai sukuria efektyviau degalus naudojančius ir mažiau CO₂ į aplinką išmetančius automobilius, sparčiai besiplečiantis automobilių parkas lemia tai, kad transporto indėlis į klimato kaitą tik didėja. Iš visų transporto priemonių daugiausiai teršalų išskiria automobiliai ir lėktuvai. Panagrinėjus plačiau galima teigti, kad naudotis visuomeniniu transportu yra kur kas palankiau aplinkai. Vis labiau populiarėja kooperuotis ir į/iš darbo vykti keliese vienu automobiliu. Tai kartu ir draugiškas aplinkai, ir ekonomišką sprendimas.

Būstas – retas kuris iš mūsų įsivaizduoja savo šių dienų kasdienybę be šildymo, apšvietimo, buitinių prietaisų ir kt. Šiuolaikinė visuomenė energijos naudoja vis daugiau, tokia tendencija būdinga ir namų ūkio sektoriui. Vadovaujantis Europos Sąjungos (ES) statistikos duomenimis galutinės energijos suvartojimas ES šalių namų ūkiuose nuo 2000 m. iki 2005 m. padidėjo 7 proc. 9 pav. pateiktas Tarptautinės energetikos agentūros šalių narių galutinės energijos suvartojimas pagal ūkio veiklos sektorius 1974 – 2007 m. laikotarpiu. Didžiausi galutinės energijos vartotojai yra namų ūkio, paslaugų sektoriai.

9 pav. Tarptautinės energetikos agentūros šalių narių galutinės energijos suvartojimas pagal ūkio veiklos sektorius 1971-2006 m. laikotarpiu (Ažukienė, 2011)

Visi interjero elementai, nuo šildymo sistemos iki mažiausios apšvietimo lemputės, daro įtaką klimato kaitai. Kuo individas renkasi didesnę būstą tuo daromas stipresnis poveikis aplinkai. Tačiau norint prisidėti prie tvaraus vartojimo namų ūkiuose yra nemažai įvairių draugiškos aplinkos žymėjimo sistemų. Keletas žinomesnių ženklų: *LEED* (Energijos ir aplinkosaugos dizaino lyderystė), *BREEAM* (Statybos tyrimų įstaigos aplinkosaugos vertinimo metodas).

Net ir gyvenant įprastuose namuose galima daug nuveikti aplinkos taršos mažinimo bei taupymo srityse. Paprastas kaitrines lemputes pakeiskime taupiosiomis arba LED (šviesos diodo) lemputėmis, pradėkime tvarkingai rūšiuoti atliekas. Labai svarbu atliekas, kuriose yra aplinkai kenksmingų sudedamųjų dalių, pavyzdžiui, dažų skardines, baterijas ir kitus elektronikos elementus, chemikalų, alyvos likučius perduoti į antrinių žaliavų perdirbimo vietas.

Mūsų namuose vis daugėja daiktų, kurie veikia varomi elektros energijos, kai jais nesinaudojame, šie aparatai veikia vadinamoju „budėjimo režimu“ ir tada sunaudoja pusę tos energijos, kurios reikėtų, jei jie būtų įjungti ir veikti. Išjungę aparato jungiklį arba ištraukę kištuką iš elektros lizdo kartu ir saugosime aplinką, ir padarysime paslaugą savo piniginei.

Drabužiai – didelė dalis mūsų dėvimų drabužių pagaminti iš medvilnės. Tačiau, kad išauginti medvilnę reikia labai daug resursų – vandens, žmonių darbo, chemikalų. Aplinkai palankesnė alternatyva – pirkti drabužius, pagamintus iš kitokio pluošto, pvz., lino, vilnos, bambuko. Rinkoje jau atsirado ir drabužių iš ekologiškos medvilnės žr. 10 pav. ženklas rodo, kad arba medvilnė auginta ekologiškai, arba audinys buvo apdirbtas aplinkai nekenksmingais būdais.

10 pav. Ekologiško gaminio ženklas, („Žalias katalogas“, www.zaliaskatalogas.lt, 2015)

Ar mes tampame laimingesniais, jei galime leisti sau kiekvieną savaitę įsigyti po naują megztuką ar kitą drabužį? Turbūt ne. Siekime kokybės bei ekologiškumo. Pirkime ekologiško standarto ženklais pažymėtus drabužius ir saugokime bei gerai prižiūrėkime savo daiktus.

Pastebima, kad didėjant vartojimui, didėja ir vartojimo neigiamas poveikis aplinkai - susidaro vis daugiau buitinių atliekų ir vis didesnę jų dalį sudaro pakuočių atliekos. Namų ūkyje didėjant ilgalaikio naudojimo prietaisų skaičiui, pastoviai auga suvartotos elektros energijos kiekis. Vartojiškoji visuomenė skatina pramonės augimą, kurios pašaliniai veiksniai didina šiltnamio reiškinių sukeliančių dujų emisiją.

Apibendrinant galima teikti, kad kiekvienas apsisprendimas yra lemiamas poveikis aplinkai ir išteklių naudojimo požiūriu. Kuo didesnis vartojimas, tuo didesnis poveikis daromas aplinkai, o norint mažinti poveikį aplinkai reikėtų mažinti vartojimą visose srityse. Siekiant tvaraus vartojimo didžiausią vaidmenį vaidina informavimas ir žinojimas, informacijos prieinamumas ir aplinkosauginio sąmoningumo kėlimas. Vartotojų informavimo įrankiams priskiriama ekologinis ženklavimas, supratingumo kėlimas, švietimas, informacinės priemonės ir reklama. Ypač svarbus visuomenės dalyvavimas kuriant įvairias strategijas, programas, priimant sprendimus, susijusius su tvariu vartojimu. Namų ūkiai turėtų mažinti savo poveikį aplinkai stengdamiesi kiek įmanoma mažinti išteklių kiekį (taupydami vandenį ir energiją) ir pasirinkti ekologiškai efektyvesnius namų apyvokos daiktus. Atitinkamas teisinis reguliavimas, ekologiniai mokesčiai, „žaliųjų“ produktų ir paslaugų skatinimas kasdieniniame gyvenime, taikomos inovacijos, valdymo institucijų bei vartotojų bendradarbiavimas – tai pagrindinės priemonės siekiant tvaresnio vartojimo.

Galime daryti išvadą, kad tokie išoriniai veiksniai kaip gaunamos pajamos, išmanymas teisinių sąlygų, infrastruktūra, sąlygoja galimybes vartoti, o tokie vidiniai veiksniai, kaip kultūriniai ir psichologiniai faktoriai, pomėgiai daro įtaką pasirinkimo alternatyvoms. Kuo aukštesnis vartotojo ekologinis sąmoningumas, tuo daugiau pasirinkimo alternatyvų jis turi. Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime teiginiai, aprašai bei požymiai pateikti 3 lentelėje.

3 lentelė. Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime dimensijos, aprašai bei požymiai

Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime dimensijos	Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime dimensijų aprašai	Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime dimensijų požymiai
Saikingas maisto vartojimas	Daugiau mažinti neatsinaujančių gamtos išteklių produktų gamybą, keičiant vienus produktus kitais. Skatinti sezoninių produktų vartojimą	Vartojama/ perkama, tik tai kas reikalinga
Ekologinės/tvarios transporto priemonės (kelionės)	Važiavimas su kitais šeimos nariais vienu automobiliu. Nedideliems atstumams pasirenkant dviratį ar kitą panašią priemonę. Iš esmės mažinti kelionių skaičių	Taupus važiavimas susikooperavus. Kelionių mažinimas
Ekologiškas būstas: • Atliekų rūšiavimas; • Elektros/šilumos; energijos taupymas; • Vandens taupymas.	Įvairias atliekas išskirstyti į atitinkamus konteinerius: popieriui, plastmasei, stiklui, bendrą ir kt. Nesinaudojant elektriniais prietaisais išjungti juos iš elektros lizdo. Indus plauti indaplovėse. Prižiūrėti, kad būtų sandarūs čiaupai	Tvarus/ekologiškas vartojimas namuose, rūšiuojant atliekas, taupant elektrą, šilumą bei vandenį
Tausojantys/ ekologiški drabužiai	Pirkti drabužius, pagamintus iš ekologiško pluošto, pvz., lino, vilnos, bambuko, ekologiškos medvilnės	Perkama iš ekologiškų, natūralių audinių pasiūtus drabužius, gerai apsvarsčius ar tikrai reikia

Apibendrinant galima teigti, kad efektyvus energijos vartojimas namų ūkyje, tai normalių gyvenimo sąlygų užtikrinimas suvartojant mažesnę energijos kiekį. Visa tai priklauso nuo mūsų sąmoningumo, noro, galimybių ir investicijų į taupymo priemones. Galime apibrėžti energijos vartojimo vadybą, kaip pastangas efektyviai vartoti energiją namuose, tai šilumos ir elektros energijos, dujų ar kitos kuro rūšies, karšto ir šalto vandens efektyvus vartojimas, įgyvendinant priemones, kurios skatina taupyti bei užtikrina normalias gyvenimo sąlygas.

2.2.2. Individo tvaraus vartojimo raiška darbe

Šiandien vykstant spartiems ekonomikos, technologijų, verslo vidinių bei išorinių aplinkų pokyčiams, tvarus organizacijos vystymas tampa viena aktualiausių ir svarbiausių organizacijos problemų: kuo tai padės organizacijai jos veikloje? Ar pritrauks gerus darbuotojus/specialistus? Todėl tvarus organizacijos vystymas apima organizacijos suformuluotą ateities viziją, prisiimamą misiją, siekiamus tikslus, išsikeltus uždavinius ir numatytus veiksmus, įvertinus alternatyvas, kurie padėtų visa tai paversti tikrove, nauda ne tik konkrečiai organizacijai, bet ir visuomenei.

Sėkmingų ir socialiai atsakingų organizacijų tikslas „šviesti“ bei skatinti savo darbuotojus bei vartotojus tvaraus vartojimo tema. Tai jos daro dalyvaudamos aplinkosauginėse ir kitose pilietinėse akcijose, savo atliekomis neteršdamos gamtos ir paaiškindamos darbuotojams bei vartotojams, kodėl tai naudinga aplinkai. Taip skatinamas etiškas, tausojantis ir aplinkosauginis vartojimas, kuris viena vertus, gali atrodyti organizacijoms visiškai nenaudingas, kita vertus, tai gali būti puiki reklama, padedanti išsiskirti iš kitų panašia veikla užsiimančių organizacijų.

Pasak Lodienės, (2011: 170) „darni organizacija yra puiki terpė plėtoti pažangą, kai vadovybės nuolat skatinamas personalas gali tobulinti esamas technologijas ir kurti naujas. Todėl siekiant skatinti pažangą, pirmiausiai turime sukurti darnią organizaciją. Skatindami darnių organizacijų gimimą ir vystymąsi, savo ruožtu skatinsime pažangą.“

**4 lentelė. Nauda darniai organizacijai bei visuomenei
(Šimanskienė ir Petrulis, p. 226)**

Nauda darniai organizacijai	Nauda visuomenei
1. Didėja atlyginimai darbuotojams	1. Daugėja pajamų į biudžetą
2. Saugūs darbuotojai	2. Palankesnės verslo sąlygos
3. Palankus visuomenės požiūris	3. Etiškas švietimas
4. Galimybė investuoti	4. Etiškas vartojimas
5. Darni verslo plėtra	5. Palankus bendruomenių požiūris
6. Pajamos organizacijai	6. Patikimos prekės, paslaugos

Iš 4 lentelės pateiktų duomenų matome naudas organizacijai ir visuomenei. Jeigu organizacija vadovaujasi darnumo principais, jos darbuotojai jaučiasi saugūs darbo aplinkoje, pavyzdžiui, organizacijoje vykdomi aplinkos apsaugos reikalavimai, atsižvelgiama į ekonominius ir socialinius darbuotojų poreikius, laikomasi atostogų, poilsio ir darbo režimo, stabiliai mokama alga, laikantis darbo ir etikos kodeksų

reikalavimų, nediskriminuojama pagal amžių, lytį ir pan. Turint darbuotojų pasitikėjimą lėšų, galima tvariai plėsti verslą t.y. investuoti į naujas aplinkai palankias technologijas bei naujų produktų kūrimą. Didžiausia siekis darbuotojams galimybė dirbti tvarumo principus vystančioje organizacijoje. Matydami, kad organizacijoje vystomas tvarus verslas, žinodami, kaip, kur ir į ką investuojama, kam suteikiama parama, darbuotojai didžiuojasi, kad gali dirbti tokioje organizacijoje, kur paisoma jų ir bendruomenės interesų.

Pirmosios organizacijos buvo kuriamos bendrai gerovei užtikrinti, tačiau besiformuodamos jos pradėjo tolti nuo tikrojo savo siekio. Bendra gerovė tapo pelno ir augimo sinonimu. Tačiau susidūrus su visuomenės iššūkiais, nepatraukliu darbdaviu, vartotojų nenoru pirkti neekologiškus produktus, suvokta, kad organizacija privalo keistis:

- stengtis kiek įmanoma prisidėti prie planetos gerovės išsaugojimo;
- teisingos ir humaniškos visuomenės vystymosi;
- pasitenkinimą ir bendradarbiavimą teikiančio darbo kūrimo.

Šiandien tebevykstantis natūralios aplinkos naikinimas ir kai kurių įmonių abejotinas elgesys paskatino naujos verslo etikos, kuri pagrįsta vertybėmis ir apibrėžiama kaip korporatyvinė atsakomybė, atsiradimą. Kai kurie autoriai Thogersenas ir Olander, 2002 organizacijos atsakomybę apibrėžia, kad ji yra ne tik akcininkų, bet ir jos tarpininkų – darbuotojų, vartotojų, verslo partnerių indėlis. Vartojimo poveikis aplinkai labai priklauso nuo gyventojų įpročių ir jų elgsenos, o elgsenos palankumą aplinkai visų pirma lemia žmonių vertybinės nuostatos.

Diskutuoti apie įmonių tvarią vartojimo elgseną pradėta jau gana seniai, tačiau įmonių darbuotojai, vis dar jaučiasi sutrikę: nori skaidrios komunikacijos, atsakingai vystomų įmonės paslaugų, bet nežino, kurias įmones galime laikyti tvariomis. Kita vertus, dauguma įmonių taip pat vis dar ieško geriausio sprendimo tvaraus vartojimo srityje – kaip efektyviai įdiegti socialinės atsakomybės principus į organizacijos veiklą, kokius projektus įgyvendinti, kaip prisidėti prie tvaraus vystymosi, kad darbuotojai bei visuomenė nelaikytų šių veiksmų tik organizacijos daroma reklama.

Dalyvavimas kuriant bei įgyvendinant tvirtą ir tvarią visuomenę yra pagrindinis organizacijų konkurencinis pranašumas pritraukiant darbuotojus, klientus ir investuotojus. Būti integruojančia organizacija, kuri būtų atvira ir rūpintusi visais darbuotojais, klientais, neatsižvelgiant į jų ekonominę padėtį, amžių, lytį, etninę kilmę ar negalią – tai raktas į rinkos dalį, padedantis kurti pirmaujančias prekes ar paslaugas.

Jau seniai išsivysčiusiose pasaulio šalyse yra ryškus poreikis išsaugoti dar išlikusią nepažeistą aplinką ir garantuoti tolesnį žemės gyventojų išlikimą ir tvarų vystymąsi. Norint išlikti būtina įgyvendinti visų žmogaus veiklos sričių – paslaugų, gamybos, vartojimo, rinkodaros ir kt. pokyčius. Matome, kad vis

svarbesnį vaidmenį pasaulinėje tvaraus vystymosi įgyvendinimo politikoje atlieka savanoriškos verslo pastangos, kurias tiesiogiai ir netiesiogiai veikia visuomenės požiūris į jų veiklą. Organizacijų vadovai žino, kad reikia prisitaikyti prie pokyčių, nuolat stebėti konkurentų veiklą, nuolat ieškoti naujų išteklių bei didelį dėmesį skirti aplinkosaugos reikalavimams. Iš tikrųjų, tai organizacijų vadovams nėra lengva užduotis. Labai dažnai pasitaiko tokių vadovų, kurie nori vadovaujasi tik ekonomine logika. Tokie vadovai mano, kad bet kuri, į tvarią veiklą nukreipta investicija, reaguojant į aplinkosaugos reikalavimus, nekalbant apie socialinius darbuotojų ar bendruomenės poreikius, yra tik lėšų švaistymas. Todėl iškyla svarbus klausimas, kaip pakeisti minėtų vadovų mąstymą bei pagrįsti tvarios organizacijos naudą.

Galima daryti išvadą, kad kiekviena organizacija, kuri siekia populiarinti tvarumo principus savo viduje skatina darbuotojus mąstyti ir veikti vadovaujantis tais pačiais tvarios veiklos principais. Išnagrinėjus tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime dedamąsias (žr. 3 lentelė), galime naudoti tuos pačius kriterijus ir nagrinėjant tvarią elgseną darbe. Tvarios elgsenos darbe dimensijos jų aprašai bei požymiai pateikti 5 lentelėje.

5 lentelė. Tvarios elgsenos darbe dimensijos, aprašai bei požymiai

Tvaraus vartojimo darbe dimensijos	Tvaraus vartojimo darbe dimensijų aprašai	Tvaraus vartojimo darbe dimensijų požymiai
Saikingas/ekologiškas maisto vartojimas	Maistą vartoti saikingai daugiau pasirenkant sezoninių produktų vartojimą	Vartojama, tik tai kas reikalinga
Ekologinės/tvarios transporto priemonės (kelionės)	Į komandiruotes ar kitais darbo reikalais vykti grupelėmis. Nedidelius atstumus galima įveikti pėsčiomis. Keliauti bei pramogauti susidarius grupei darbuotojų. Pasirenkant, kiek tai įmanoma, artimesnį kelionės tikslą	Vykstama grupėmis
Ekologiškos/tvarus įmonės biuras: • atliekų rūšiavimas; • popieriaus mažinimas; • elektros energijos taupymas; • pilietiškumo akcijos.	Atliekų rūšiavimas (popieriaus, plastiko atliekas, kurios vėliau gali būti atiduodamos perdirbti). Prieš spausdinant pagalvoti ar tikrai reikia. Skatinimas daugiau rinktis elektroninius laiškus. Išeinant išjungti šviesas, kompiuterį bei kitą techniką. Dalyvauti pasaulinėje Žemės valandos akcijoje ir kitose panašiose akcijose	Tvariai vartojama biure, taupant visus išteklius
Ekologiški drabužiai	Įmonės darbuotojų drabužius rinktis ekologiškus iš natūralaus pluošto	Ekologiškų bei natūralių įmonės darbuotojų drabužių pasirinkimas

Apibendrinant galima teikti, kad tvaraus vartojimo vystymas bei populiarinimas tvarumo principų organizacijos viduje, tai didžiausia paskata darbuotojams. Žinodami, kad organizacijoje vystomas tvarus

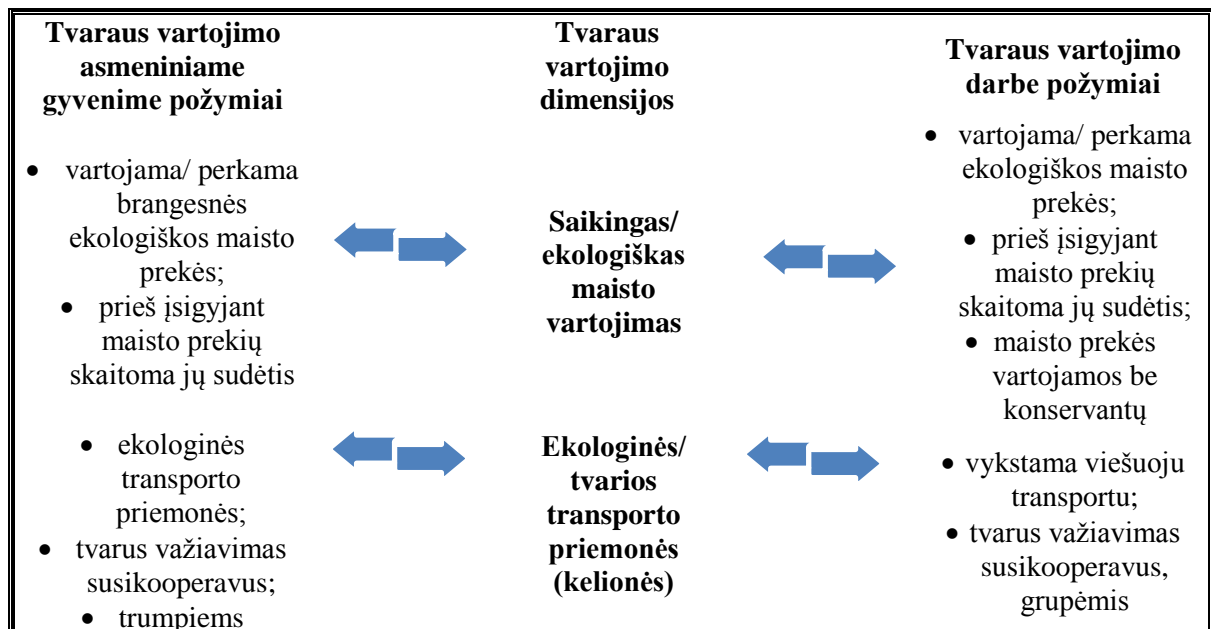
verslas, kaip, kur ir į ką investuojama, kam suteikiama parama, darbuotojai noriai dirba tokioje organizacijoje, kur paisoma jų bei visuomenės interesų. Kita vertus organizacijai, tai ne tik didelis indėlis prie tvaraus vartojimo prisidėjimo, o ir puiki reklama, kuri padeda išsiskirti iš kitų panašia veikla užsiimančių organizacijų.

2.2.3. Tvarios elgsenos sąsajų modelis

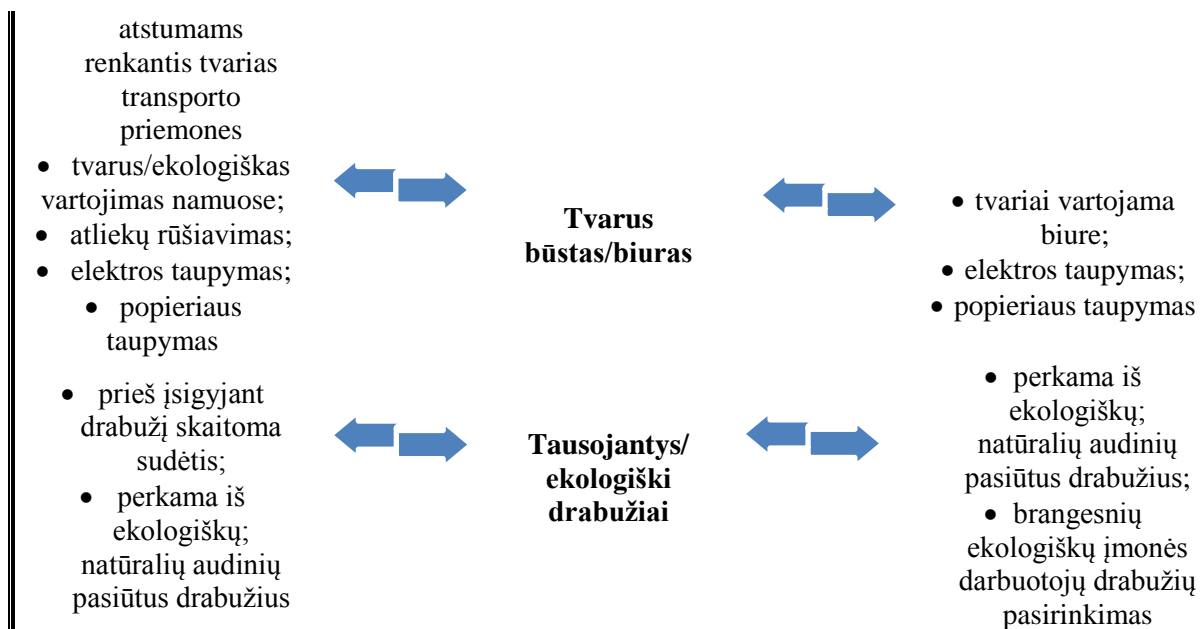
Tvaraus vartojimo svarbiausias veiksnys – visuomenės sąmoningumo ugdymas ir tausojančio vartojimo kultūros integracija į kasdieninę buitį bei darbą. Iš šiandieninių vartojimo tendencijų matome, kad vartojimas tiek namuose, tiek darbe nevisiškai atitinka tvaraus vartojimo principus, pagal kuriuos didėjančio vartojimo neigiamas poveikis aplinkai turi ne didėti, bet mažėti. Tik palaipsniui tvaraus vartojimo principai namuose bei organizacijose prigyja mūsų sąmonėje: renkamės ekologišką maistą, energiją taupančias buitines priemones, lemputes, organinius pirkinių maišelius, prisidedame prie pilietiškumo akcijų, mažiname popieriaus sąnaudas, rūšiuojame atliekas, stengiamės mažinti automobilių skaičių keliuose, o naudotus galvaninius elementus galime palikti specialiuose baterijų surinkimo konteineriuose.

Kaip teigia Čiegis (2002) „dėl ekonominio augimo mes ir toliau leidžiame panaudoti išteklius su vis didesniais ekologiniais kaštais norėdami pagaminti santykinai nereikšmingas prekes. Mes leidžiame panaudoti marketingo technikas (taip pat ir reklamą, kuri panaikina bet kokią informaciją apie prekės ekologiškumo kaštus) ne tik užtikrinti, kad prekės būtų parduotos, bet taip pat norėdami sukurti paklausą naujiems produktams, kurių egzistavimo dar visai neseniai negalėjome nė numanyti.“

Apžvelgus individo tvaraus vartojimo dimensijas asmeniniame gyvenime (3 lentelė) bei darbe (5 lentelė) galime išskirti tvarios elgsenos sąsajų modelį žr. 11 pav.

11 pav. Tvarios elgsenos sąsajų modelis

Atsakingas išteklių naudojimas tiek namuose, tiek darbe ir iki minimumo sumažintas įvairių atliekų bei taršos, atsinaujinančių energijos išteklių naudojimas, produktų perdirbimo ciklo vystymas ir esamų gamtinių išteklių taupymas ir išsaugojimas ateities kartoms - tvaraus vartojimo ir tausojančios gamybos bei paslaugų gairės.

Galime teigti, kad tikėtina, kad individas, kuris tvariai vartoja savo asmeniniame gyvenime, tvariai vartos ir darbe. Kadangi daugelis individų net nesąmoningai ieško tokių organizacijų, kurios atitiktų jų principus ir įsitikinimus bei tvaraus vartojimo nuostatas. Organizacijos, tai perduoda per savo tikslus, uždavinius, viziją bei misiją. Dažnai darbuotojai gali būti pritraukti į organizaciją, kuri, jų suvokimu, turi panašias vertybes kaip ir jie patys. Kita vertus, organizacijos taip pat stengiasi atsirinkti tokius darbuotojus, kurie yra linkę puoselėti tas pačias vertybes, kokias puoselėja ir organizacija. Nauji darbuotojai yra įtraukiami į socializacijos procesą ir arba pasilieka ir tampa organizacijos dalimi arba nepritampa ir palieka įmonę. Taip pagrindinės darbuotojų vertybės ir prioritetai tam tikriems elgesio būdams ir išreiškiami per organizacinius sprendimus ir tuomet įtvirtinami jos kontekste.

Apibendrinant galime daryti išvadą, kad tvarus vartojimas asmeniniame gyvenime persiduoda ir tvariam vartojimui organizacijos viduje, kadangi tvariai vartodamas individas tikėtina, kad stengsis tvariai vartoti ir organizacijoje kurioje dirba.

3. TYRIMO METODIKA

3.1. Tyrimo instrumentas

Šio darbo tyrimo tikslas – ištirti tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajas.

Šio darbo tyrimo uždaviniai:

1. Atlikti demografinę tiriamųjų analizę.
2. Ištirti individo tvaraus vartojimo raišką asmeniniame gyvenime bei darbe.
3. Ištirti tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajas.

Tyrimui atlikti buvo pasirinkta anketinė apklausa. Vykdyta internetinė apklausa. Internetinė apklausa pasirinkta dėl lengvo ir greito duomenų apdorojimo bei anonimiškumo.

Tyrimo metu naudotas patogumo imties metodas, kuomet klausimynas buvo platinamas internetiniame tinklapyje adresu <http://apklausa.lt>. Anketos nuoroda platinta kolegoms darbe, pažįstamiems kurie dirba. Tokiu būdu gauta imtis nėra reprezentatyvi, tačiau jos išrinkimas yra santykinai greitas ir nesudėtingas. Anketinis klausimynas buvo talpintas internete 1 savaitę, nuo 2015-11-30 iki 2015-12-07.

Anketą sudaro trys dalys: tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime klausimynas, tvarios vartojimo elgsenos darbe klausimynas ir sociodemografiniai klausimai.

Klausimyną sudaro 41 teiginys, kuriuos respondentai įvertintino 6 balų skalėje, kur 1 – visiškai nesutinku, 2 – beveik nesutinku, 3 – iš dalies nesutinku, 4 – iš dalies sutinku, 5 – beveik sutinku, 6 – visiškai sutinku. Klausimynas išskirtas į tris dalis – tvarus vartojimas namuose, tvarus vartojimas darbe, sociodemografiniai klausimai. Klausimynas pateiktas priede.

Apklausoje dalyvavo 99 respondentai, todėl galutinę imtį sudaro 99 respondentų duomenys. Visi respondentai užpildė anketas, kurios buvo tinkamos analizei.

3.2. Tyrime naudoti statistiniai kriterijai

Statistinė duomenų analizė atlikta naudojant duomenų analizės paketą SPSS 21.

Tyrimo metu, priklausomai nuo turimų duomenų tipo (matavimo skalės), naudojami skirtingi statistiniai kriterijai.

Pirmiausiai apžvelgiama tiriamoji imtis. Nustatomas tiriamųjų pasiskirstymas pagal demografines charakteristikas. Rezultatai pavaizduojami skritulinėse procentinių dažnių diagramose. Demografinė analizė leidžia geriau įvertinti tiriamąjį kontingentą.

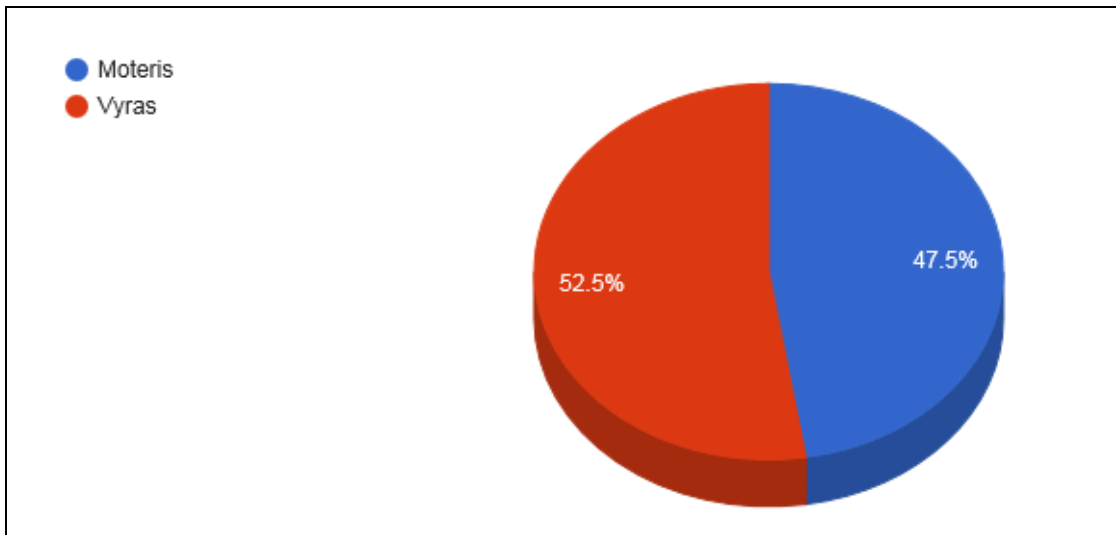
Tolimesniame etape įvertinamas tvaraus vartojimo dimensijos asmeniniame gyvenime ir darbe bei sąsajos tarp tvaraus vartojimo namuose ir darbe.

Tyrimo metu taip pat palyginta skirtingų socialinių grupių respondentų nuomonė apie jų tvarų vartojimą tiek namuose, tiek darbe. Tam tikslui respondentų nuomonės palyginamos vyrų ir moterų, skirtingo amžiaus, skirtingo išsilavinimo. Palyginimui naudotas Stjudento t-kriterijus ir ANOVA kriterijus.

4. TYRIMO REZULTATAI

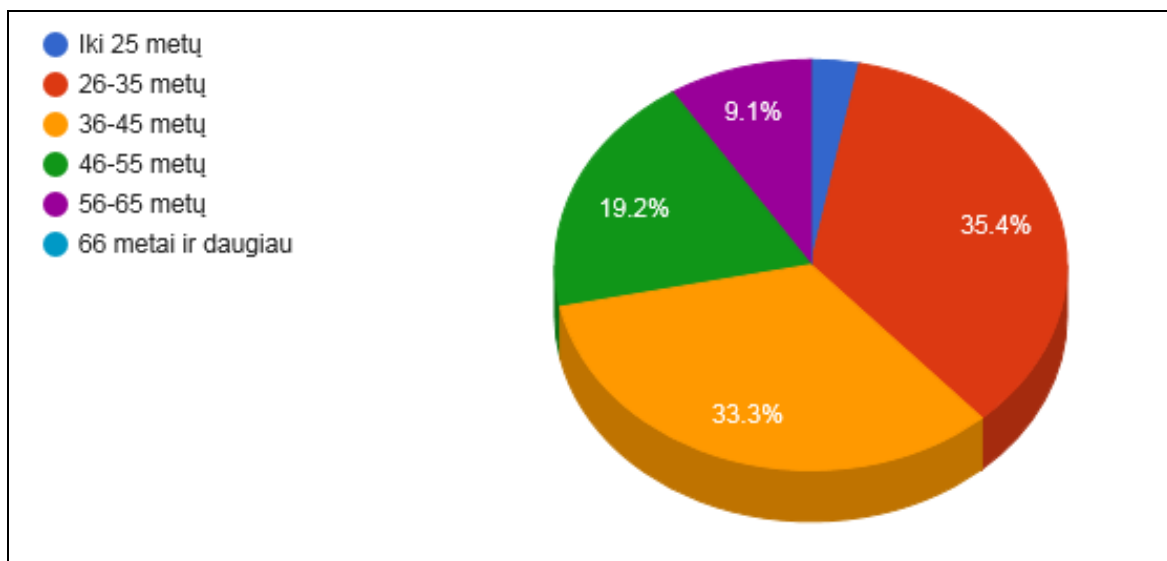
4.1. Demografinė tiriamųjų analizė

Iš viso tyrime dalyvavo 99 respondentai iš kurių vyrai sudarė 52.5 %, moterys – 47.5 % (žr. 12 pav.).

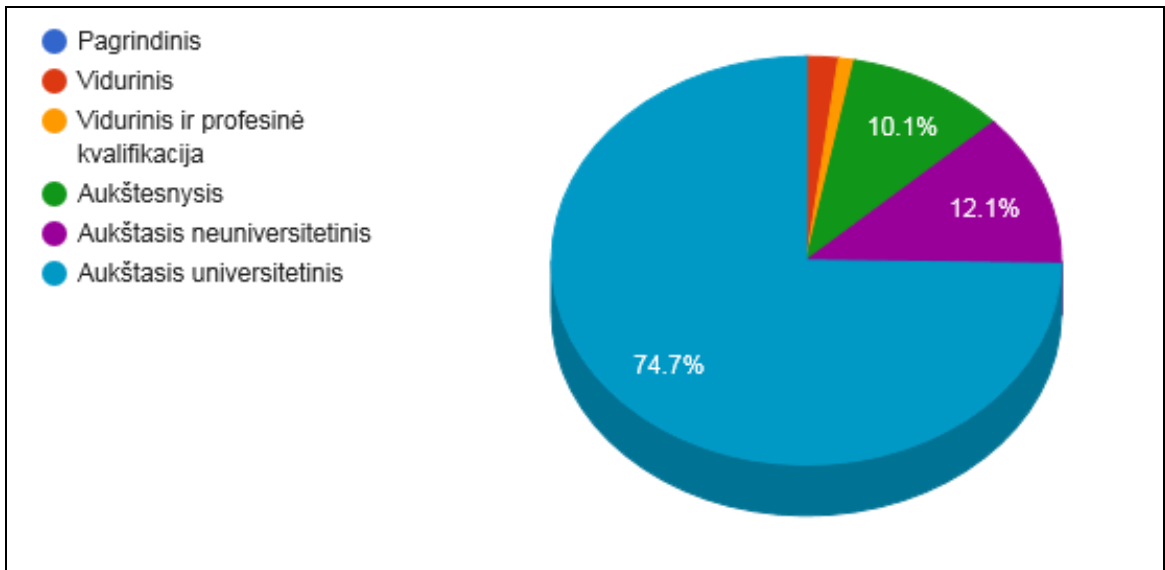
12 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal lytį

Respondentų pasiskirstymas pagal amžių yra netolygus. Didžiąją dalį tiriamųjų sudaro 26 – 35 m. ir 36 – 45 m. asmenys (atitinkamai 35.4 % ir 33.3 %). Mažiausią tiriamųjų dalį vos 3 % sudaro respondentai iki 25 m., kadangi tyrimas darytas tiek tvariam vartojimui namuose, tiek darbe, todėl iki 25 m. dalis respondentų dar mokosi arba nedirba, todėl atsakymuose jų procentas mažiausias. Detalus respondentų pasiskirstymas kitose amžiaus grupėse pateiktas 13 pav.

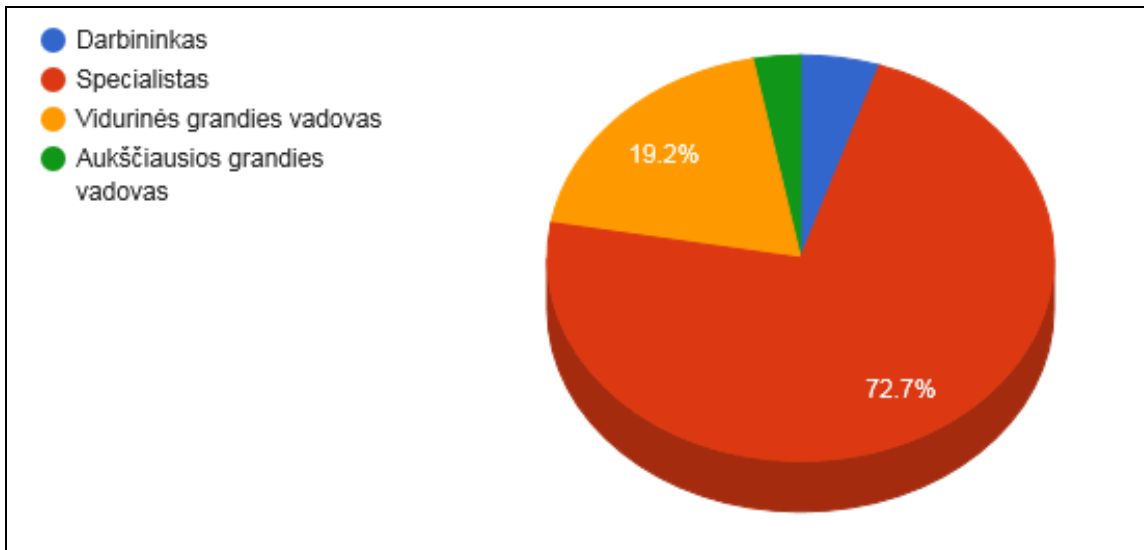
13 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal amžių

Respondentų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą nėra tolygus, nes didžioji dalis apklaustųjų įgiję aukštąjį universitetinį išsilavinimą (74.7 %). Labai panašiai pasiskirstę respondentai įgiję aukštąjį neuniversitetinį ir aukštesnįjį išsilavinimą atitinkamai 12.1 % ir 10.1 % visų apklaustųjų. Reikia pastebėti, kad tarp respondentų nebuvo asmenų, turinčių tik privalomąjį pagrindinį išsilavinimą, o respondentai su viduriniu išsilavinimu ir su viduriniu ir profesine kvalifikacija atitinkamai sudaro 2 % ir 1 % apklaustųjų. Detalus respondentų pasiskirstymas pagal įgytą išsilavinimą pateiktas 14 pav.

14 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal išsilavinimą

Apklausoje metu nustatyta, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų yra specialistų lygmens darbuotojai (72.7 %). Vidurinės grandies vadovai sudaro 19.2 %. Aukščiausios grandies vadovai sudaro 3 % ir darbininkai sudaro 5.1 % apklaustųjų. Detalus respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas pateiktas 15 pav.

15 pav. Respondentų pasiskirstymas pagal užimamas pareigas organizacijoje

Apibendrinant demografinius tiriamųjų duomenis galima daryti prielaidą, kad daugiau tyrime dalyvavo vyrų (52.5 %) negu moterų (47.5 %), tačiau šis procentas skiriasi nežymiai. Respondentų dalyvavusių apklausoje pakankamai aukštas išsilavinimas, nes net 74.7 % apklaustųjų turi aukštąjį išsilavinimą. Kaip matyti iš demografinės duomenų analizės, daugiau negu tris ketvirtadalius (87.9 %) respondentų sudaro 26–55 metų amžiaus asmenys. Apklausos metu nustatyta, kad dauguma tyrime dalyvavusių respondentų yra specialistų lygmens darbuotojai (72.7 %).

4.2. Individo tvaraus vartojimo raiškos asmeniniame gyvenime bei darbe tyrimo analizė

Sekančiame tyrimo etape analizuojami koreliuojantys klausimai tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime (toliau – namuose), bei koreliuojantys klausimai tvaraus vartojimo darbe (saikingas/ekologiškas maisto vartojimas, ekologinės/tvarios transporto priemonės, tvarus būstas/biuras, tausojantys/ekologiški drabužiai).

Tam tikslui taikyta koreliacinė analizė taikant Pearson koreliacijos kriterijų, nes *tvariam vartojimui namuose* ir *tvariam vartojimui darbe* skalės matuojamos intervalinėje skalėje.

Apžvelgus saikingo/ ekologiško maisto vartojimo *namuose* dimensiją, galime teigti, kad statistiškai patikimas ($p < 0,05$) ryšys pastebėtas tarp klausimo „Stengiuosi pirkti ekologiškus maisto produktus“ ir klausimo „Esu pasirengęs (-usi) mokėti brangiau už ekologiškus maisto produktus“ ($r = 0,685$). Statistiškai patikimas ryšys yra teigiamas, t.y. respondentas pasiruošęs įsigyti ekologiškų prekių brangesnėmis kainomis. Tuo tarpu ryšiai tarp klausimo „Prieš įsigyjant maisto produktą skaitau jų sudėtį“ ir klausimo „Maisto

produktų įsigijimui didelę reikšmę turi ženklumas, patvirtinantis produktų ir pakuotės ekologinę saugą“ yra teigiami bet labai silpni ryšiai ($r=0,330$). Galime daryti išvadą, kad respondentai nesidomi pakuočių ženklumu bei neskaito produktų sudėties prieš juos įsigyjant (žr. 6 lentelę).

6 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas namuose (saikingo/ ekologiško maisto vartojimas)

		Stengiuosi pirkti ekologiskus maisto produktus	Pries isigyjant maisto produktu skaitau ju sudeti	Maisto produktus renkuosi be konservantu, skonio stiprikliu, dazikliu ir pan.	Maisto produktu isigijimui didele reiksme turi zenklumas, patvirtinantis produktu ir pakuotes ekologine sauga	Esu pasirenge (-usi) moketi brangiau uz ekologiskus maisto produktus
Stengiuosi pirkti ekologiskus maisto produktus	Pearson Correlation	1	,524**	,483**	,439**	,685**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000	,000
	N	99	99	99	99	99
Pries isigyjant maisto produktu skaitau ju sudeti	Pearson Correlation	,524**	1	,516**	,330**	,391**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,001	,000
	N	99	99	99	99	99
Maisto produktus renkuosi be konservantu, skonio stiprikliu, dazikliu ir pan.	Pearson Correlation	,483**	,516**	1	,463**	,374**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,000
	N	99	99	99	99	99
Maisto produktu isigijimui didele reiksme turi zenklumas, patvirtinantis produktu ir pakuotes ekologine sauga	Pearson Correlation	,439**	,330**	,463**	1	,547**
	Sig. (2-tailed)	,000	,001	,000		,000
	N	99	99	99	99	99
Esu pasirenge (-usi) moketi brangiau uz ekologiskus maisto produktus	Pearson Correlation	,685**	,391**	,374**	,547**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	,000	
	N	99	99	99	99	99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Kitame tyrimo etape apžvelgsime tvaraus vartojimo namuose ekologines/ tvarias transporto priemones. Iš 7 lentelės matome, kad statistiškai patikimas ($p < 0,05$) ryšys yra tarp klausimo „Man svarbu, kad transporto priemonė būtų ekologiška“ ir tarp klausimo „Į susitikimus su draugais /išvykas vykstu susikooperavus su kitais“ ($r = 0,440$) iš to galime daryti išvadą, kad respondentams svarbu tvarus aplinkos išsaugojimas renkantis ekologiškas transporto priemones bei tuo pačiu į išvykas vyksti susikooperavus. Tuo tarpu ryšys tarp klausimo „Atostogoms kelionei į užsienį geriau renkuosi traukinį nei lėktuvą“ ir klausimo „Į susitikimus su draugais /išvykas vykstu susikooperavus su kitais“ ($r = 0,005$) ryšys statistiškai nepatikimas ($p < 0,05$). Galime daryti išvadą, kad respondentams mažiau rūpi aplinkos išsaugojimas, kadangi tarp klausimų ryšys yra, bet statistiškai nepatikimas.

7 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas namuose (ekologinės/ tvarios transporto priemonės)

		Man svarbu, kad transporto priemonė būtų ekologiška	Trumpiems atstumams (iki 1 km) renkuosi vyksti pėsčiomis, dviračiu ar kita panašia transporto priemone	Į susitikimus su draugais /išvykas vykstu susikooperavus su kitais	Palaikau ir dalyvauju akcijoje Diena be automobilio (rugsejo 22 d.)	Atostogoms kelionei į užsienį geriau renkuosi traukinį nei lėktuvą
Man svarbu, kad transporto priemonė būtų ekologiška	Pearson Correlation	1	,317**	,440**	,377**	,105
	Sig. (2-tailed)		,001	,000	,000	,299
	N	99	99	99	99	99
Trumpiems atstumams (iki 1 km) renkuosi vyksti pėsčiomis, dviračiu ar kita panašia transporto priemone	Pearson Correlation	,317**	1	,430**	,381**	,048
	Sig. (2-tailed)	,001		,000	,000	,638
	N	99	99	99	99	99
Į susitikimus su draugais /išvykas vykstu susikooperavus su kitais	Pearson Correlation	,440**	,430**	1	,413**	,005
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000	,964
	N	99	99	99	99	99
Palaikau ir dalyvauju akcijoje Diena be automobilio? (rugsejo 22 d.)	Pearson Correlation	,377**	,381**	,413**	1	,263**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000		,008
	N	99	99	99	99	99

Atostogoms kelionei i užsieni geriau renkuosi traukini nei lektuva	Pearson Correlation	,105	,048	,005	,263**	1
	Sig. (2-tailed)	,299	,638	,964	,008	
	N	99	99	99	99	99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Sekančiame tyrime apžvelgsime tvaraus vartojimo namuose tvarų būstą. Statistiškai reikšmingas ($p < 0,05$) ryšys yra tarp klausimo „Dalyvauju pilietiškumo akcijoje „Žemės valanda“ ir klausimo „Namuose baigęs (-usi) naudotis technika išjungiu iš elektros lizdo“ ($r = 0,520$). Respondentai, kurie taupo elektrą namuose taip pat ir prisideda prie pilietiškumo akcijos išjungti šviesą 1 val. Tačiau visiškai statistiškai nepatikimas ryšys yra tarp klausimų „Buityje naudoju taupiasias (LED) lemputes“ ir klausimo „Namuose taupau popierių“ ($r = 0,106$). Detalus tvaraus vartojimo namuose (tvarus būstas/biuras) pateiktas 8 lentelėje.

8 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas namuose (tvarus būstas)

		Namuose visas atliekas rusiuoju	Buityje naudoju taupiasias (LED) lemputes	Namuose baigęs (-usi) naudotis technika išjungiu iš elektros lizdo	Dalyvauju pilietiškumo akcijoje Zemes valanda (išjungti 1 val. sviesa namuose)	Namuose taupau popierių	Pries isigyjant drabuzi skaitau jo sudeti
Namuose visas atliekas rusiuoju	Pearson Correlation	1	,251	,392**	,344**	,329**	,186
	Sig. (2-tailed)		,012	,000	,000	,001	,065
	N	99	99	99	99	99	99
Buityje naudoju taupiasias (LED) lemputes	Pearson Correlation	,251*	1	,209*	,271**	,106	,320**
	Sig. (2-tailed)	,012		,038	,007	,296	,001
	N	99	99	99	99	99	99
Namuose baigęs (-usi) naudotis technika išjungiu iš elektros lizdo	Pearson Correlation	,392**	,209*	1	,520**	,407**	,218*
	Sig. (2-tailed)	,000	,038		,000	,000	,030
	N	99	99	99	99	99	99
Dalyvauju pilietiškumo akcijoje Zemes valanda (išjungti 1 val. sviesa)	Pearson Correlation	,344**	,271**	,520**	1	,313**	,171
	Sig. (2-tailed)	,000	,007	,000		,002	,091
	N	99	99	99	99	99	99

namuose)							
Namuose taupau popieriu	Pearson Correlation	,329**	,106	,407**	,313**	1	,376**
	Sig. (2-tailed)	,001	,296	,000	,002		,000
	N	99	99	99	99	99	99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Apžvelgus tvaraus vartojimo namuose tausojančius/ ekologiškus drabužius, galime teigti, kad statistiškai reikšmingas ryšys ($p < 0,05$) yra tarp klausimo „Prieš įsigyjant drabužį skaitau jo sudėtį“ ir tarp klausimo „Drabužio sudėtis turi įtakos jo įsigijimui“ ($r = 0,530$), tačiau visiškai statistiškai nepatikimas ryšys yra tarp klausimų „Žinau kaip ženklinama ekologiška medvilnė“ ir „Pasiruošęs (-usi) mokėti daugiau už ekologiškos medvilnės drabužius ($r = 0,120$). Galime teigti, kad tie respondentai, kurie domisi drabužio sudėtimi tikėtina, kad įsigys ekologiškos medvilnės drabužių, Tie, respondentai, kurie nežino kaip ženklinama ekologiška medvilnė, galima teigti, kad nemokės brangiau už ekologiškus medvilnės drabužius.

Apibendrinant tyrimo rezultatus tarp tvaraus vartojimo dimensijų asmeniniame gyvenime galime daryti išvadą, kad respondentai stengiasi vartoti/ pirkti brangesnius bei galime daryti prielaidą ekologiškesnius maisto produktus, respondentams taip pat svarbu, kad transporto priemonės būtų ekologiškos bei skatinamas važiavimas susikooperavus. Iš tyrimo rezultatų taip pat matome, kad svarbu yra rūšiuoti atliekas bei dalyvauti pilietiškumo akcijoje, taip pat prisidėti prie energijos taupymo. Respondentams svarbu kokius drabužius jie dėvi ir tai turi įtakos jų įsigijimui.

Toliau tyrime apžvelgsime saikingo/ ekologiško maisto vartojimo *darbe* dimensiją. Iš 10 lentelės pateiktų rezultatų matome, kad statistiškai reikšmingas ryšys yra tarp klausimo „Pietums darbe geriau renkuosi ekologiškus maisto produktus“ bei „Prieš įsigydamas maisto produktų užkandžiams darbe skaitau jų sudėtį“ ($r = 0,591$). Galime daryti prielaidą, kad respondentams svarbu kokius produktus jie vartoja (skaitoma produktų sudėtis, ženklavimas bei stengiamasi rinktis ekologiškus maisto produktus). Apskritai apžvelgus 9 lentelės duomenis, matome, kad statistiškai patikimi ir reikšmingi ryšiai yra praktiškai tarp visų klausimų.

9 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (saikingas/ekologiškas maisto vartojimas)

		Pietums darbe geriau renkuosi ekologiskus maisto produktus	Pries isigydamas maisto produktu uzkandziams darbe skaitau ju sudeti	Maisto produktus vartoti darbe renkuosi be konservantu, skonio stiprikliu, dazikliu ir pan.	Darbe vartojamu maisto produktu isigijimui didele reiksme turi zenklinimas, patvirtinantis produktu ir pakuotes ekologine sauga
Pietums darbe geriau renkuosi ekologiskus maisto produktus	Pearson Correlation	1	,591**	,549**	,444**
	Sig. (2-tailed)		,000	,000	,000
	N	99	99	99	99
Pries isigydamas maisto produktu uzkandziams darbe skaitau ju sudeti	Pearson Correlation	,591**	1	,553**	,430**
	Sig. (2-tailed)	,000		,000	,000
	N	99	99	99	99
Maisto produktus vartoti darbe renkuosi be konservantu, skonio stiprikliu, dazikliu ir pan.	Pearson Correlation	,549**	,553**	1	,549**
	Sig. (2-tailed)	,000	,000		,000
	N	99	99	99	99
Darbe vartojamu maisto produktu isigijimui didele reiksme turi zenklinimas, patvirtinantis produktu ir pakuotes ekologine sauga	Pearson Correlation	,444**	,430**	,549**	1
	Sig. (2-tailed)	,000	,000	,000	
	N	99	99	99	99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Toliau apžvelgsime ekologiškas/tvarias transporto priemones (žr. 10 lentelę). Statistiškai reikšmingas ryšys ($p < 0,05$) yra tarp klausimo „Vykdamas į darbą pakeliui paimu kolegą“ ir klausimo „Į darbą veža kolega“ ($r = 0,543$). Galime teigti, kad tie respondentai, kurie pakeliui į darbą paima kolegą taip pat kooperuojasi ir patys būna paimti kitų kolegų. Tačiau visiškai nepatikimas ryšys yra tarp klausimų „Į darbą veža kolega“ ir klausimo „Į darbo susitikimus/išvykas vykstu susikoperavus su kitais kolegomis“ ($r = 0,104$), galime teigti, kad tie respondentai, kuriuos į darbą veža kolega visiškai nesuinteresuoti dėl vykimo į susitikimus susikoperavus su kitais kolegomis.

10 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (ekologinės/tvarios transporto priemonės)

		I darba vykstu automobiliu su kitais seimos nariais	I darba vykstu viesuoju transportu	I darba veza kolega	Vykdamas i darba pakeliui paimu kolega	I darba automobiliu vykstu vienas	Trumpiems atstumams darbo metu (iki 1 km) renkuosi vyksti pesciomis, dviracių ar kita panasia transporto priemone	I darbo susitikimus /isvykas vykstu susikooperavus su kitais kolegomis
I darba vykstu automobiliu su kitais seimos nariais	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	1 ,112 99	,112 1 99	,138 ,416** 99	,295** ,168 99	-,458** ,310** 99	,278** ,251* 99	,241 ,006 99
I darba vykstu viesuoju transportu	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,112 ,270 99	1 ,000 99	,416** ,000 99	,168 ,097 99	-,310** ,002 99	,251* ,012 99	,006 ,956 99
I darba veza kolega	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,138 ,172 99	,416** ,000 99	1 ,000 99	,543** ,000 99	-,207* ,040 99	,174 ,085 99	,104 ,307 99
Vykdamas i darba pakeliui paimu kolega	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,295** ,003 99	,168 ,097 99	,543** ,000 99	1 ,000 99	-,149 ,141 99	,179 ,076 99	,115 ,259 99
I darba automobiliu vykstu vienas	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	-,458** ,000 99	-,310** ,002 99	-,207* ,040 99	-,149 ,141 99	1 ,000 99	-,413** ,000 99	-,285** ,004 99
Trumpiems atstumams darbo metu (iki 1 km) renkuosi vyksti pesciomis, dviracių ar kita panasia transporto priemone	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,278** ,005 99	,251* ,012 99	,174 ,085 99	,179 ,076 99	-,413** ,000 99	1 ,000 99	,485** ,000 99
I darbo susitikimus/isvykas vykstu susikooperavus su kitais kolegomis	Pearson Correlation Sig. (2-tailed) N	,241* ,016 99	,006 ,956 99	,104 ,307 99	,115 ,259 99	-,285** ,004 99	,485** ,000 99	1 99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tolesniame tyrimo etape apžvelgsime tvarų biurą. Statistiškai reikšmingas ryšys ($p < 0,05$) yra tarp klausimo „Baigęs (-usi) darbą techniką išjungiu iš elektros lizdo“ ir klausimo „Palaikau darbe akciją Žemės valanda“ ($r = 0,466$). Tie respondentai, kurie taupo elektrą, galime daryti prielaidą, kad ir prisidės prie elektros išsaugojimo dalyvaudami pilietiškumo akcijose. Statistiškai mažiau patikimą ryšį galime matyti tarp klausimų „Noriai rūšiuoju atliekas darbo metu“ ir klausimo „Baigęs (-usi) darbą techniką išjungiu iš elektros lizdo“ ($r = 0,171$). Galime teigti, kad respondentas, nesvarbus atliekų rūšiavimas bei tuo pačiu nelabai prisideda prie elektros tausojimo (žr. 11 lentelę).

11 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvarus vartojimas darbe (tvarus biuras)

		Noriai rusiuoju atliekas darbo metu	Baigęs (-usi) darba technika išjungiu iš elektros lizdo	Palaikau darbe akcija Zemes valanda	Darbe taupau popieriu ir prieš spausdinant pagalvoju ar tikrai reikia
Noriai rusiuoju atliekas darbo metu	Pearson Correlation	1	,171	,317**	,341**
	Sig. (2-tailed)		,091	,001	,001
	N	99	99	99	99
Baigęs (-usi) darba technika išjungiu iš elektros lizdo	Pearson Correlation	,171	1	,466**	,370**
	Sig. (2-tailed)	,091		,000	,000
	N	99	99	99	99
Palaikau darbe akcija Zemes valanda	Pearson Correlation	,317**	,466**	1	,312**
	Sig. (2-tailed)	,001	,000		,002
	N	99	99	99	99
Darbe taupau popieriu ir prieš spausdinant pagalvoju ar tikrai reikia	Pearson Correlation	,341**	,370**	,312**	1
	Sig. (2-tailed)	,001	,000	,002	
	N	99	99	99	99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Tolesniame tyrimo etape apžvelgsime tausojančius/ ekologiškus drabužius. Statistiškai patikimas reikšmingas ryšys ($p < 0,05$) yra tarp klausimo „Man svarbu, kad drabužiai, su kuriais dirbu būtų ekologiški“ ir klausimo „Esu pasiruošęs (-usi) mokėti daugiau už ekologiškos medvilnės darbo drabužius“ ($r = 0,717$). Galime daryti prielaidą, kad respondentams, kuriems yra svarbu drabužio sudėtis už jį mokės daugiau. Iš 12 lentelės matome, kad visi kiti klausimai tarpusavyje statistiškai nereikšmingi ir nepatikimi.

12 lentelė. Koreliacinės analizės rezultatai. Tvaraus vartojimas darbe (tausojančys/ ekologiški drabužiai)

		Man svarbu, kad drabužiai, su kuriais dirbu būtų ekologiški	1	Esu pasiruošęs (-usi) mokėti daugiau už ekologiškos medvilnės darbo drabužius	1	Man nesvarbu su kokiais drabužiais dirbu	1
Man svarbu, kad drabužiai, su kuriais dirbu būtų ekologiški	Pearson Correlation		,717**		,717**		-,403**
	Sig. (2-tailed)		,000		,000		,000
	N		99		99		99
Esu pasiruošęs (-usi) mokėti daugiau už ekologiškos medvilnės darbo drabužius	Pearson Correlation		,717**	1			-,536**
	Sig. (2-tailed)		,000				,000
	N		99	99			99
Man nesvarbu su kokiais drabužiais dirbu	Pearson Correlation		-,403**		-,536**		1
	Sig. (2-tailed)		,000		,000		
	N		99	99			99

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Apibendrinant tyrimo rezultatus tarp tvaraus vartojimo dimensijų darbe galime daryti išvadą, kad respondentai stengiasi vartoti/ pirkti ekologiškus maisto produktus bei prieš įsigydami maisto produktų užkandžiams skaito jų sudėtį, iš ataskaitos matome ryšį tarp į darbą pakeliui paima kolega bei į darbą vykdamas paimu kolegą (vykimas susikooperavus). Respondentai prisideda prie elektros energijos išsaugojimo išjungdami prietaisus iš elektros lizdo bei dalyvaudami akcijoje „Žemės valanda“. Iš tyrimo rezultatų taip pat matome, kad respondentams svarbu, kad drabužiai su kuriais dirba būtų ekologiški ir už ekologiškus drabužius pasiruošę mokėti daugiau.

Galime daryti išvadą, kad pritaikius Pearson koreliacijos kriterijų tvaraus vartojimo dimensijų *asmeniniame gyvenime* bei *darbe*, galime teigti, kad respondentai saikingam/ekologiškam maisto vartojimui skiria didelį dėmesį ir stengiasi vartoti ekologiškus maisto produktus. Taip pat svarbu, kad transporto priemonės būtų ekologiškos bei į susitikimus vykti susikooperavus. Respondentai dalyvauja pilietiškumo akcijoje tiek namuose, tiek darbe. Ne mažiau svarbu ir drabužių sudėtis ir tai lemia jų įsigijimą.

Tolesniame tyrimo etape analizuojami tvaraus vartojimo namuose bei tvaraus vartojimo darbe aspektai vertinami skirtingose sociodemografinėse grupėse. Tam tikslui atliktas vidutinių reikšmių palyginimas.

Atsižvelgiant į ANOVOS analizę pastebėta, kad moterys namuose linkusios tviau vartoti nei vyrai. Moterų vidurkis ($p=4,294$) didesnis negu vyrų ($p=3,937$), vidurkių skirtumas statistiškai patikimas ir reikšmingas. Tačiau tvarus moterų vartojimas darbe ($p=3,657$) taip pat didesnis negu vyrų ($p=3,583$) statistiškai nepatikimas (žr. 2 priedą).

Atsižvelgiant į ANOVOS analizę pastebėta, kad moterys bei vyrai tviau vartoja namuose ($p<0,029$) negu darbe ($p<0,611$) (žr. 3 priedą).

Iš 4 priedo ANOVA rezultatų matome, kad pasiskirstymas pagal amžių nėra vienodas. Tviau namuose vartoja respondentai 46-55 m. ($p=4,647$), mažiausiai tviai namuose vartoja respondentai iki 25 m. ($p=2,700$). Tviausiai darbe vartoja respondentai taip pat nuo 46-55 m. ($p=4,037$) bei respondentai nuo 56-65 m. ($p=3,978$), mažiausiai tviai darbe vartoja respondentai iki 25 m. ($p=2,733$).

Iš 5 priedo ANOVA analizės rezultatų matome, kad statistinis patikimumas lyginant tvarų vartojimą namuose bei darbe yra mažesni negu 0,05, galime daryti prielaidą, kad tvarus vartojimas pagal amžių pagal Anova analizę yra patikimas. Tiek tviarui vartojimui namuose ($p=0,000$), tiek darbe ($p=0,002$) turi svarbos amžius.

Iš 6 priedo matome, kad pasiskirstymas pagal išsilavinimą nėra vienodas. Tviausiai namuose vartoja respondentai turintys profesinį išsilavinimą ($p=4,800$), mažiausiai tviai vartoja respondentai turintys tik vidurinį išsilavinimą ($p=3,850$). Tviausiai darbe vartoja respondentai turintys profesinį išsilavinimą ($p=4,700$), mažiausiai tviai vartoja respondentai turintys vidurinį išsilavinimą ($p=3,700$).

7 priede p lyginant tvarų vartojimą namuose bei darbe yra daugiau negu 0,05, galime daryti prielaidą, kad tvarus vartojimas tiek namuose, tiek darbe pagal išsilavinimą remiantis pateikta Anovos analize yra nepatikimas ir nereikšmingas. Taip pat galime teigti, kad išsilavinimas tviarui vartojimui yra reikšmingesnis darbe ($p=0,164$) nei namuose ($p=0,704$).

Iš 8 priedo matome, kad pasiskirstymas pagal pareigas nėra vienodas. Tviausiai namuose vartoja aukščiausios grandies vadovai ($p=4,767$), mažiausiai namuose tviai vartoja darbininkai ($p=3,840$). Tviausiai darbe vartoja specialistai ($p=3,653$), mažiausiai tviai darbe vartoja vidurinės grandies vadovai ($p=3,521$).

9 priede p lyginant tvarų vartojimą namuose bei darbe yra daugiau negu 0,05, galime daryti prielaidą, kad tvarus vartojimas pagal pareigas pagal Anova pateiktą analizę yra nepatikimas. Didesnis patikimumo ryšys yra tarp tvaraus vartojimo namuose ir pareigų ($p=0,473$) negu tvaraus vartojimo darbe ($p=0,899$).

Pagal ANOVOS analizę apžvelgus visas sociodemografines grupes, galime daryti išvadą, kad tvaraus vartojimo namuose bei darbe vidurkių skaičius yra statistiškai patikimas ir reikšmingas tik tarp amžiaus

grupių. Tvaraus vartojimo namuose vidurkių skaičius yra statistiškai patikimas ir reikšmingas, tik lytyje. Iš pateiktų duomenų matome ir galime daryti išvadą, kad tvariam vartojimui namuose bei darbe ryšys yra visiškai nepatikimas ir nereikšmingas tarp išsilavinimo ir pareigų.

Galime daryti išvadą, kad visuose tvaraus vartojimo dimensijose (saikingas/ ekologiškas maisto vartojimas, ekologinės tvarios transporto priemonės (kelionės), tvarus būstas/biuras, tausojantys ekologiški drabužiai) asmeniniame gyvenime bei darbe yra sąsajų tarp tvaraus vartojimo požymių. Asmeniniame gyvenime bei darbe vartojama/ perkama brangesnės ekologiškos, be konservantų maisto prekės, svarbu vykimas susikooperavus, trumpiems atstumams renkantis tvarias transporto priemones. Tvariai vartojama namuose bei biure, taupant elektros energiją, rūšiuojant atliekas bei popierių. Drabužiams taip pat teikiamas dėmesys, stengiamsi prieš įsigyjant skaityti drabužio sudėtį ir rinktis iš kuo natūralesnių audinių pasiūtus drabužius. Tai patvirtina ir tyrimas padarytas pagal Pearsono koreliacinę analizę. Iš analizės matome, kad tvarus vartojimas namuose koreliuoja su tvariu vartojimu darbe yra statistiškai patikima ir reikšminga ($r=0,705$). Galime daryti išvadą, kad tvarus vartojimas namuose turi sąsajų su tvariu vartojimu darbe. (žr. 10 priedą Pearson koreliacijos palyginimas tarp tvaraus vartojimo namuose bei darbe).

5. DISKUSIJA

Analizuojant mokslinę literatūrą nustatyta, kad siekiant pereiti prie tvaresnio vartojimo būtina jį padaryti kuo pigesniu ir paprastesniu prieinamu kiekvienam individui. Piliečiai ir organizacijos yra pasiryžę prisiimti atsakomybę už tvarų vartojimą ir nori būti įtraukti į tvaraus vartojimo formavimo procesus. Asmeninį pasiryžimą būtina sustiprinti aktyvia šviečiamąja, skatinamąja ir reguliacine veikla.

Organizacijos norėdamos tvariai ir sėkmingai vystyti savo veiklą pirmiausiai turėtų išsikelti tvarius veiklos tikslus, kurie bus ašimi, apie kurią suksis visi organizacijos veiksmai, ir kuris apims daug daugiau ne tik pelno siekimą, bet ir tvarų aplinkos vystymą. Organizacijų tikslai turėtų būti lengvai atpažįstami jos veikloje, kiekvienas darbuotojas turėtų žinoti kaip jis savo tvariu darbu gali prisidėti prie organizacijos siekių.

Remiantis atliktų tyrimų rezultatais pastebėta, kad tvarus vartojimas asmeniniame gyvenime ir darbe turi ryšį, individai tvariai vartoja savo asmeniniame gyvenime ir tai persiduoda įmonei, tačiau iš atliktų tyrimų matome, kad tik dalis respondentų (26.3 %) prieš įsigyjant maisto produktų skaito jų sudėtį ir tik 30.3% respondentų visiškai sutinka su atliekų rūšiavimu. Darome prielaidą, kad reikia didesnių pastangų ieškant būdų, kaip pakeisti žmonių gyvenimą ir mąstymą tvaraus vartojimo linkme. Viena labai naudingų galimybių galėtų būti į nacionalines mokymo programas įtraukti tvaraus vystymosi kursą ir taip atkreipti vaikų dėmesį į šiuos ir kitus panašius klausimus jau nuo pat mažų dienų.

Siekiant įgyvendinti tvaraus vartojimo principus, būtinas ne tik atitinkamas produktų pakuotės ženklavimas, bet ir skatinimas ir mokymas gyventojų įgūdžiai jais pasinaudoti. 31.3 % respondentų tik iš dalies sutinka su teiginiu, kad maisto produktų įsigijimui didelę reikšmę turi ženklavimas, patvirtinantis produktų ir pakuotės ekologinę saugą. Duomenys pagrįstai rodo, kad nekreipiamas dėmesys į atitinkamą ženklavimą ir į pakuotės tinkamumą perdirbti.

Iš tyrimo rezultatų matome, kad dalis respondentų renkasi taupiąsias lemputes, ekologiškus drabužius, aplinkosaugos standartus atitinkančias prekes, tačiau tai turėtų būti pradžia kiekvienam respondentui, kuris nesutiko su tvaraus vartojimo klausimais, norinčiam ant žemės palikti kuo mažiau pastebimą pėdsaką.

Verta susimąstyti ir gerai apgalvoti ar mums tikrai reikia naujo automobilio, nors jis būtų nekenksmingas aplinkai, naujų drabužių, nors jie būtų iš ekologiškos medvilnės, naujo kompiuterio, nors jis būtų paženklintas ekologiško gaminio ženklu.

Savo magistrinį darbą pradėjau puikia Kanados Haida genties indėnų išmintimi – „*žemės nepaveldime iš protėvių. Mes ją skolinamės iš savo vaikų*“, taip pat, ji puikiai atitinka ir tinka pabaigti šį darbą tvaraus vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime bei darbe.

IŠVADOS

1. Tvaraus vartojimo svarbos tikslas – suderinus ekonominę, socialinę ir aplinkosauginę plėtrą pasiekti visuomenės gerovės, nemažinant ateities kartų galimybių oriai gyventi. Tvaraus vartojimo svarba pastebėta sąlyginai neseniai. Sparčiai vystantis technologijoms imta pastebėti kokią žalą sparti gamyba ir vartojimas padarė aplinkai. Norint keistis, jau šiandien, individas kartu su organizacija privalo vartoti taip, kad prisidėtų prie planetos gerovės išsaugojimo, bendradarbiavimą teikiančio darbo kūrimo ir tvaraus vystymo perdavimo, todėl tvaraus vystymosi koncepcija turėtų būti integruota į bendrą piliečių bei organizacijos politiką ir pagrindinius jų veiklų principus.
2. Išanalizavus mokslinę literatūrą pastebėta, kad kiekvienas asmuo savo tvarią vartojimo raišką vertina ir išreiškia priklausomai nuo savo turimos vertybių sistemos, supančios aplinkos, materialinės bei socialinės padėties. Šiandien organizacijos vis labiau tvarumą sieja su savo verslo tikslais įpindamos tvarius tikslus į savo vertybes, tikslus bei misiją. Visa tai vystant lengviau siekti pelno bei kurti pridėtinę socialinę vertę darbuotojui bei visuomenei.
3. Apibendrinant tvarios vartojimo elgsenos požymius asmeniniame gyvenime ir darbe buvo sudarytas tvarios elgsenos sąsajų modelis. Išskirtos keturios tvaraus vartojimo dimensijos – saikingas/ ekologiškas maisto vartojimas, ekologinės/ tvarios transporto priemonės (kelionės), tvarus būstas/biuras, tausojantys/ ekologiški drabužiai. Individų tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime bei darbe požymiai yra labai panašūs – stengiamasi daugiau vartoti ekologiškų produktų, įsigyti produktus be konservantų, dažiklių. Didelis dėmesys kreipiamas į ekologines transporto priemones, į susitikimus vykstama grupėmis, susikoooperavus. Pastebimas ir tvarus vartojimas būste/biure, rūšiuojant atliekas, taupant elektrą popierių. Prieš įsigyjant drabužį skaitoma sudėtis bei stengiamasi įsigyti daugiau ekologiškų, natūralaus pluošto drabužių.
4. Remiantis atliktų tyrimų rezultatais, nustatyta, kad individai asmeniniame gyvenime stengiasi vartoti/ pirkti brangesnius bei ekologiškesnius maisto produktus, jiems svarbu, kad transporto priemonės būtų ekologiškos bei skatinamas važiavimas susikoooperavus. Taip pat svarbus yra atliekų rūšiavimas bei dalyvavimas pilietiškumo akcijose. Individams taip pat svarbu kokius drabužius jie dėvi ir tai turi įtakos jų įsigijimui.

Tyrimo metu nustatyta, kad individai darbe stengiasi vartoti/ pirkti ekologiškus maisto produktus bei prieš įsigyjant maisto produktų užkandžiams skaito jų sudėtį, matoma tendencija vykti susikoooperavus. Individai darbe prisideda prie elektros energijos išsaugojimo išjungdami prietaisus iš

elektros lizdo bei dalyvaudami įvairiose energijos taupymo akcijose. Taip pat svarbu, kad drabužiai su kuriais dirba būtų ekologiški ir už ekologiškus drabužius pasiruošę mokėti daugiau.

Iš tyrimo rezultatų nustatyta, kad pagal skirtingas sociodemografines grupes (lytis, amžius, išsilavinimas, pareigos organizacijoje) tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime bei darbe statistiškai patikimas ir reikšmingas ryšys yra tik tarp amžiaus grupių. Tvaraus vartojimo asmeniniame gyvenime statistiškai patikimas ir reikšmingas ryšys yra tik lytyje. Tvariam vartojimui asmeniniame gyvenime bei darbe statistiškai nepatikimas ryšys yra tarp išsilavinimo ir pareigų.

Tyrimo metu nustatyta, kad tvarus vartojimas asmeniniame gyvenime koreliuoja su tvarių vartojimu darbe yra statistiškai patikima ir reikšminga. Darome išvadą, kad tvarus vartojimas asmeniniame gyvenime turi sąsają su tvarių vartojimu darbe.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

1. Atkočiūnienė, Z., O. (2008). *Žinių vadybos poveikis darniam vystymuisi*. Informacijos mokslai, p. 24-36.
2. Atkočiūnienė, Z., O.; Radiunaitė, R. (2011). *Informacijos ir žinių vadyba: Žinių vadybos įtaka darnaus vystymosi reikšmėms įgyvendinti organizacijoje*. Informacijos mokslai. 2011 58, p. 65-66.
3. Ažukienė, J. (2011). *Tausojantis vartojimas. Tausojantis vartojimas būste. Būsto energijos poreikiai ir poveikis aplinkai. Kodėl reikia taupyti?*. Lietuvos vartotojų institutas, p. 64.
4. Bagdonienė, D.; Galbuogienė, A.; Paulavičienė, E. (2009). *Darnios organizacijos koncepcijos formavimas visuotinės kokybės vadybos pagrindu*. Ekonomika ir vadyba. Nr. 14.
5. Bartelmus, P. (2003). *Dematerialization and capital maintenance. Two sides of the sustainability coin*. *Ecological Economics*, p. 61-80.
6. Čiegis, Remigijus; Čiegis, Raimundas, Jasinskas, E. (2005). *Concepts of Strong Comparability and Commensurability versus Concepts of Strong and weak Sustainability*. *Engineering Economics*. No 5, p. 31-35.
7. Čiegis, R.; Štreimikienė, D. (2005). *Integrational of Sustainable Development Indicators into Sustainable Development Programmes*. *Engineering Economics* 2, 42, p. 7-12.
8. Čiegis, R., Pečkaitienė, J. (2013). *Organizacijų vadyba: sisteminiai tyrimai. Darnaus vystymosi poveikis gyvenimo kokybei*, prieiga per internetą:
http://www.google.lt/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUKEwi7MjDy8XJAhULAXMKHfYyALEQFggiMAA&url=http%3A%2F%2Fvddb.library.lt%2Ffedora%2Fget%2FLT-eLABa-0001%3AJ.04~2013~ISSN_2335-8750.N_68.PG_7-26%2FDS.002.0.01.ARTIC&usg=AFQjCNF0-aPCdxFhzcWTqQxZknBsg84mVQ&sig2=x31w1T9mgo_mwJBcn2Yi7Q&bvm=bv.108538919,d.bGQ
(žiūrėta 2015-08-20).
9. Čiegis, R., Gavenauskas, A. (2005). *Darnus vystymasis – poveikis gyvenimo kokybei*. Vilniaus universitetas Kauno humanitarinis fakultetas, Lietuvos žemės ūkio universitetas, prieiga per internetą:
http://www.ebiblioteka.lt/resursai/Konferencijos/VLVK_051028/4%20sekcija/IV01_Ciegis.pdf , (žiūrėta 2015-09-04).
10. Čiegis, R.; Zeleniūtė, R. (2008). *Ekonomikos plėtra darnaus vystymosi aspektu. Taikomoji ekonomika: sisteminiai tyrimai, 2/1*, p. 37-54.
11. Čiegis, R. (2008). *Darnus ekonomikos vystymasis*. VšĮ Šiaulių universiteto leidykla, p. 116-126.

12. Čiegis, R. (2004). *Ekonomika ir aplinka: subalansuotos plėtros valdymas*. Monografija. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas (VDU leidykla), ISBN 9955-530-11-1, p. 374-376.
13. Čiegis, R. (2002). *Tolydi plėtra ir aplinka: ekonominis požiūris*. Tarptautinė aukštosios vadybos mokykla (ISM), p. 43
14. Dubauskas, G. (2006). *Organizacijos elgsena*, p. 162.
15. Fiksel, J. (2006). *Sustainability and resilience: towards a systems approach*. *Sustainability: Science, Practicle&Policy* 2(2), p. 14-21.
16. Gallopin, G. (2003). *A systems approach to sustainability and sustainable development*, p. 42.
17. Griesienė, I. (2013). *Darnus Lietuvos vystymasis. Pagrindiniai darnaus vystymosi komponentai: Lietuvos atvejis*, Mokslinių straipsnių rinkinys, Elektroninis išteklius, p. 32-33.
18. Jackson, T. (2012). *Gerovė be augimo. Ekonomika baigtinei ribotų išteklių planetai*. VŠĮ Grunto valymo technologijos, Vilnius, 2012, p. 35.
19. Jenkins, J. (1997). *Šių laikų dorovinės problemos*. Vilnius: Alma littera.
20. Lodienė, D., T. ir kiti (2011). *Tausojantis vartojimas. Maistas ir gėrimai tausojančio vartojimo kontekste. Tausojančio maisto vartojimo sąvoka, jos turinys ir kriterijai*. Lietuvos vartotojų institutas, p. 29-30.
21. Lodienė, D. (2011). Progreso ciklą skatinantys veiksniai darnioje organizacijoje. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, nr. 1, p. 163-170.
22. Macer, D.R.J. (2004). *Bioethics for Informed Citizens across Cultures*, p. 11.
23. Merkys, G., Brazienė, R., Gavenauskas, G. (2008). *Subjektyvi gyvenimo kokybė kaip socialinis indikatorius: viešojo sektoriaus kontekstas, prieiga per internetą: <http://web.ebscohost.com/ehost/pdfviewer/pdfviewer?sid=0481875a-0b66-466f-8e4ba4dd4f495374%40sessionmgr12&vid=6&hid=25>*
24. Michael, L. (2000). *Ethics of consumption*. Published by the Oxford Centre for the Environment. *Ethics&Societ.*, p. 35.
25. Rauschmayer, F., Omann, I., Fruhmann, J. (2010). *Quality of life and sustainable development – a great couple?* prieiga per internetą: <http://seri.at/en/publications/>, (žiūrėta 2015-08-18).
26. Ruževičius, J. (2014). *Socialinės atsakomybės šiuolaikinė sistema ir priemonės*, prieiga per internetą: <http://www.kvalitetas.lt/index.php?id=740> (žiūrėta 2015-09-12).
27. Sustainable Society Foundation (2012). *Sustainable Society Index-your compass to sustainability*, prieiga per internetą: <http://www.ssfindex.com/ssi/> (žiūrėta 2015-09-10).
28. Šimanskienė, L., Paužuolienė, J. (2011). *Darnaus vystymo koncepcijos suvokimas organizacijose*. Vadybos mokslas ir studijos – kaimo verslų ir jų infrastruktūros plėtrai, nr. 2 (26), p. 241-247.

29. Šimanskienė, L., Petrulis, A. (2014). Darnumas ir jo teikiama nauda organizacijai. Prieiga per internetą: journals.ku.lt/index.php/RFDS/article/viewFile/698/pdf, p. 226.
30. Thøgersen, J., Olander, F. (2002). *Human values and the emergence of a sustainable consumption pattern: A panel study*. *Journal of Economic Psychology*, no. 23, p. 605-630.
31. Winkelmann, R. (2012). Conspicuous consumption and satisfaction. *Journal of Economic Psychology*, p. 183-191.
32. Prieiga per internetą „Žalias katalogas“: <http://www.zaliaskatalogas.lt/ekologiniai-zenklai>.

Klausimynas

Tvarios vartojimo elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajos

Gerbiamas Respondente,

Kauno Technologijos Universiteto, Ekonomikos ir verslo fakulteto magistrantė Edita Ivanauskienė atlieka tyrimą, kurio tikslas – ištirti tvarios elgsenos asmeniniame gyvenime ir darbe sąsajas.

Anketos pildymui sugaišite 3-6 min. Ši anketa yra anoniminė, apibendrinti duomenys bus panaudoti magistro baigiamajame darbe. Atsakant į klausimus, pažymėkite vieną Jums labiausiai tinkantį variantą. Iš anksto dėkoju už Jūsų atsakymus.

Žemiau pateikti teiginiai yra susiję su Jūsų **tvariu vartojimu namuose**. Prašome atidžiai perskaityti kiekvieną žemiau pateiktą teiginį ir įvertinti kiekvieno teiginio teisingumą Jums. Teiginius įvertinkite skalėje nuo 1 – visiškai nesutinku iki 6 – visiškai sutinku.

	1 visiškai nesutinku	2 beveik nesutinku	3 iš dalies nesutinku	4 iš dalies sutinku	5 beveik sutinku	6 visiškai sutinku
Stengiuosi pirkti ekologiškus maisto produktus						
Prieš įsigyjant maisto produktų skaitau jų sudėtį						
Maisto produktus renkuosi be konservantų, skonio stipriklių, dažiklių ir pan.						
Maisto produktų įsigijimui turi reikšmės jų gamintojas						
Maisto produktų įsigijimui didelę reikšmę turi ženklimas, patvirtinantis produktų ir pakuotės ekologinę saugą						

Esu pasirengę (-usi) mokėti brangiau už ekologiškus maisto produktus						
Esu pasiruošęs (-usi) atsisakyti vartoti tuos maisto produktus, kurių gamyba kenkia aplinkai						
Man svarbu, kad transporto priemonė būtų ekologiška						
Trumpiems atstumams (iki 1 km.) renkuosi vykti pėsčiomis, dviračiu ar kita panašia transporto priemone						
Žinau transporto daromą žalą aplinkai, klimato kaitai						
Į susitikimus su draugais /išvykas vykstu susikooperavus su kitais						
Palaikau ir dalyvauju akcijoje „Diena be automobilio“ (rugsėjo 22 d.)						
Atostogoms kelionei į užsienį geriau renkuosi traukinį nei lėktuvą						
Namuose visas atliekas rūšiuoju						
Buityje naudoju taupiąsias (LED) lemputes						
Namuose baigęs (-usi) naudotis technika išjungiu iš elektros lizdo						
Dalyvauju pilietiškumo akcijoje („Žemės valanda“) išjungti 1 val. šviesą namuose						
Namuose taupau popierių						
Prieš įsigyjant drabužį skaitau jo sudėtį						
Drabužio sudėtis turi įtakos jo įsigijimui						

Žinau kaip ženklinama ekologiška medžiaga						
Pasiruošęs (-usi) mokėti daugiau už ekologiškos medvilnės drabužius						

Žemiau pateikti teiginiai yra susiję su Jūsų **tvariu vartojimu darbe**. Prašome atidžiai perskaityti kiekvieną žemiau pateiktą teiginį ir įvertinti kiekvieno teiginio teisingumą Jums. Teiginius įvertinkite skalėje nuo 1 – visiškai nesutinku iki 6 – visiškai sutinku.

	1 visiškai nesutinku	2 beveik nesutinku	3 iš dalies nesutinku	4 iš dalies sutinku	5 beveik sutinku	6 visiškai sutinku
Pietums darbe geriau renkuosi ekologiškus maisto produktus						
Prieš įsigydamas maisto produktų užkandžiams darbe skaitau jų sudėtį						
Maisto produktus renkuosi be konservantų, skonio stipriklių, dažiklių ir pan.						
Maisto produktų įsigijimui didelę reikšmę turi ženklimas, patvirtinantis produktų ir pakuotės ekologinę saugą						
Į darbą vykstu automobiliu su kitais šeimos nariais						
Į darbą vykstu viešuoju transportu						
Į darbą veža kolega						
Vykdamas į darbą pakeliui paimu kolegą						
Į darbą automobiliu vykstu vienas						
Trumpiems atstumams darbo metu (iki 1 km.) renkuosi vykti pėsčiomis, dviračiu ar kita panašia transporto priemone						
Į darbo						

susitikimus/išvykas vykstu susikoooperavus su kitais kolegomis						
Noriai rūšiuoju atliekas darbo metu						
Baigęs (-usi) darbą techniką išjungiu iš elektros lizdo						
Palaikau akciją darbe „Žemės valanda“						
Darbe taupau popierių ir prieš spausdinant pagalvoju ar tikrai reikia						
Man svarbu, kad drabužiai, su kuriais dirbu būtų ekologiški						
Esu pasiruošęs (-usi) mokėti daugiau už ekologiškos medvilnės darbo drabužius						
Man nesvarbu su kokiais drabužiais dirbu						

• **Jūsų lytis:**

- Moteris
 Vyras

• **Jūsų amžius:**

- Iki 25
 26-35
 36-45
 46-55
 56-65
 66 ir daugiau

• **Jūsų išsilavinimas:**

- Pagrindinis
 Vidurinis
 Vidurinis + profesinė kvalifikacija

- Aukštesnysis
- Aukštasis neuniversitetinis
- Aukštasis universitetinis

• **Jūsų pareigos organizacijoje:**

- Darbininkas
- Specialistas
- Vidurinės grandies vadovas
- Aukščiausios grandies vadovas
- _____

ANOVOS analizė pagal lytis

Jusu lytis:		Tvarus_vartojimas_namuose	Tvarus_vartojimas_darbe
Moteris	Mean	4,294	3,657
	N	47	47
	Std. Deviation	,6986	,6746
Vyras	Mean	3,937	3,583
	N	52	52
	Std. Deviation	,8834	,7738
Total	Mean	4,106	3,618
	N	99	99
	Std. Deviation	,8169	,7257

ANOVOS analizė tarp lyčių grupių

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Tvarus_vartojimas_namuose * Jusu lytis:	Between (Combined) Groups	3,148	1	3,148	4,905	,029
	Within Groups	62,249	97	,642		
	Total	65,396	98			
Tvarus_vartojimas_darbe * Jusu lytis:	Between (Combined) Groups	,138	1	,138	,260	,611
	Within Groups	51,469	97	,531		
	Total	51,607	98			

ANOVOS analizė pagal amžių

Jusu amzius:		Tvarus_vartojimas_namuose	Tvarus_vartojimas_darbe
Iki 25 metu	Mean	2,700	2,733
	N	3	3
	Std. Deviation	,1732	,9866
26- 35 metu	Mean	3,829	3,394
	N	35	35
	Std. Deviation	,7939	,7280
36- 45 metu	Mean	4,100	3,597
	N	33	33
	Std. Deviation	,8043	,5976
46- 55 metu	Mean	4,647	4,037
	N	19	19
	Std. Deviation	,4730	,5580
56- 65 metu	Mean	4,533	3,978
	N	9	9
	Std. Deviation	,6461	,8657
Total	Mean	4,106	3,618
	N	99	99
	Std. Deviation	,8169	,7257

ANOVOS analizė tarp amžiaus grupių

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Tvarus_vartojimas_namuose * Jusu amzius:	Between (Combined) Groups	15,838	4	3,959	7,510	,000
	Within Groups	49,559	94	,527		
	Total	65,396	98			
Tvarus_vartojimas_darbe * Jusu amzius:	Between (Combined) Groups	8,612	4	2,153	4,707	,002
	Within Groups	42,995	94	,457		
	Total	51,607	98			

ANOVOS analizė pagal išsilavinimą

Jusu išsilavinimas:		Tvarus_vartojimas_namuose	Tvarus_vartojimas_darbe
Vidurinis	Mean	3,850	3,700
	N	2	2
	Std. Deviation	1,4849	,7071
Vidurinis ir profesinė kvalifikacija	Mean	4,800	4,700
	N	1	1
	Std. Deviation		
Aukstesnysis	Mean	4,350	3,970
	N	10	10
	Std. Deviation	,9925	,6601
Aukstasis neuniversitetinis	Mean	3,958	3,333
	N	12	12
	Std. Deviation	,9784	1,1040
Aukstasis universitetinis	Mean	4,095	3,600
	N	74	74
	Std. Deviation	,7614	,6449
Total	Mean	4,106	3,618
	N	99	99
	Std. Deviation	,8169	,7257

ANOVOS analizė tarp išsilavinimo grupių

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Tvarus_vartojimas_namuose * Jusu issilavinimas:	Between (Combined) Groups	1,479	4	,370	1,544	,704
	Within Groups	63,917	94	,680		
	Total	65,396	98			
Tvarus_vartojimas_darbe * Jusu issilavinimas:	Between (Combined) Groups	3,420	4	,855	1,668	,164
	Within Groups	48,188	94	,513		
	Total	51,607	98			

ANOVOS analizė pagal pareigas

Jūsų pareigos organizacijoje:		Tvarus_vartojimas_namuose	Tvarus_vartojimas_darbe
Darbininkas	Mean	3,840	3,540
	N	5	5
	Std. Deviation	1,0262	,7603
Specialistas	Mean	4,108	3,653
	N	72	72
	Std. Deviation	,7667	,7504
Vidurines grandies vadovas	Mean	4,063	3,521
	N	19	19
	Std. Deviation	,9839	,6941
Auksciausios grandies vadovas	Mean	4,767	3,533
	N	3	3
	Std. Deviation	,4041	,4041
Total	Mean	4,106	3,618
	N	99	99
	Std. Deviation	,8169	,7257

ANOVOS analizė tarp pareigų grupių

		Sum of Squares	df	Mean Square	F	Sig.
Tvarus_vartojimas_namuose * Jusu pareigos organizacijoje:	Between (Combined) Groups	1,698	3	,566	,844	,473
	Within Groups	63,698	95	,671		
	Total	65,396	98			
Tvarus_vartojimas_darbe *	Between (Combined) Groups	,318	3	,106	,196	,899
	Within Groups	51,290	95	,540		
	Total	51,607	98			

Pearson koreliacijos palyginimas tarp tvaraus vartojimo namuose bei darbe

		Tvarus_vartojimas_namuose	Tvarus_vartojimas_darbe
Pearson Correlation	Tvarus_vartojimas_namuose	1,000	,705
	Tvarus_vartojimas_darbe	,705	1,000
Sig. (1-tailed)	Tvarus_vartojimas_namuose		,000
	Tvarus_vartojimas_darbe	,000	
N	Tvarus_vartojimas_namuose	99	99
	Tvarus_vartojimas_darbe	99	99